

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра Теорії спорту та фізичної культури

Бріскін Ю. А.

**МІЖНАРОДНА ОЛІМПІЙСЬКА СИСТЕМА:
ПРИНЦИПИ, СТРУКТУРА І ДІЯЛЬНІСТЬ**

Лекція з навчальної дисципліни
«Олімпійський спорт»

Тема 5. Міжнародна олімпійська система: принципи, структура і діяльність

1. Фундаментальні принципи олімпійського спорту.
2. Олімпійська хартія – основний правовий документ олімпійського спорту.
3. Діяльність Міжнародного олімпійського комітету (МОК).
4. Міжнародні спортивні федерації (МСФ).
5. Національні олімпійські комітети (НОК) та їх роль у зміцненні міжнародного олімпійського руху.
6. Міжнародна Олімпійська академія, Олімпійський музей.
7. Штаб-квартира МОК і її правовий статус на території Швейцарії.
8. Олімпійська система і ООН.
9. Європа і спорт.
10. Правова база сучасної олімпійської системи.

1. Фундаментальні принципи олімпійського спорту

Підхід П'єра де Кубертена до олімпізму і до його проникнення в життя світової спільноти став зрозумілою і прийнятною вихідною позицією для розвитку олімпійського руху. Вже на самому початку своєї діяльності Кубертен притягнув в коло своїх прибічників людей, що мали високий соціальний статус і солідний політичний статус, велику владу і фінансові ресурси. Це дозволяло їм вести незалежну політику, а в окремих випадках і фінансувати розвиток олімпійського руху. Кубертену і його прибічникам вдалося створити базис олімпійського руху з освічених аристократів, незалежних в практичному вирішенні господарських і політичних питань. Проте цей "класовий тил" із самого початку створив умови, що унеможлилювали засудження причин соціальної нерівності між спортсменами, ліквідацію соціальних упереджень відносно жінок (у тому числі і у сфері спорту) і дискримінаційних заходів стосовно окремих країн. Необхідно відзначити, що і уся історія розвитку спорту в докубертенівський період заклала для таких підходів міцні основи.

П'єр де Кубертен, звертаючись до учасників ігор ІХ Олімпіади (1928 р.) в Амстердамі, виклав основні принципи сучасного олімпійського руху. Він наголошував і відстоював наступні положення:

- * притримуватись рівності основних видів спорту;
- * проводити змагання в мистецтві, котре проникнуте ідеями спорту;
- * давати клятву спортсменів, яка, спираючись на честь і гідність людини, містить єдину правильну основу ефективного вирішення проблеми аматорства;
- * відстоювати олімпійський прапор, котрий має всі кольори народів і символізує п'ять частин світу, об'єднаних спортом;
- * дотримуватись церемонії і ритуалу відкриття і закриття Ігор, з відданням шани олімпізму, від якого вони беруть свій початок;
- * відстоювати авторитет МОК.

На сьогоднішній день вони дещо видозмінилися, проте їх сутність залишилася сталою. В останній редакції Олімпійської хартії (чинна від 8 серпня 2021 р.) визначено наступні принципи Олімпізму:

1. Олімпізм являє собою філософію життя, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волі та розуму. Поєднуючи спорт з культурою та освітою, Олімпізм намагається створити спосіб життя, який базується на радості від зусилля, освітній цінності доброго прикладу, соціальній відповідальності та повазі до універсальних фундаментальних етичних принципів.

2. Мета Олімпізму полягає в тому, щоб поставити спорт на служіння гармонійному розвитку людства з наміром підтримати встановлення мирного суспільства, яке зацікавлене в збереженні людської гідності.

3. Олімпійський рух – це концентрована, організована, універсальна і постійна діяльність всіх осіб та організацій, яких надихають цінності Олімпізму, що проводиться під керівництвом МОК. Ця діяльність охоплює п'ять континентів. Вона досягає своєї вершини, коли збирає разом атлетів світу на величезному спортивному фестивалі — Олімпійських іграх. Її символ - п'ять переплетених кілець.

4. Заняття спортом - одне з прав людини. Кожен повинен мати можливість займатися спортом, без будь-якої дискримінації, в дусі Олімпізму, взаєморозуміння, дружби, солідарності та чесної гри.

5. Розуміючи, що спорт функціонує в рамках суспільства, спортивні організації в Олімпійському русі повинні дотримуватися політичного нейтралітету. Вони мають права та обов'язки, притаманні автономним організаціям, які включають незалежне створення спортивних правил та контроль за ними, визначення структури і керівництво своїми організаціями, дотримання права на проведення виборів, вільних від будь-якого зовнішнього впливу, а також відповідальність за забезпечення застосування принципів сумлінного управління.

6. Здійснення прав і свобод, викладених у цій Олімпійській хартії, має бути забезпечено без будь-якої дискримінації, наприклад, расового характеру, за кольором шкіри, статтю, сексуальною орієнтацією, мовою, віросповіданням, політичними чи іншими переконаннями, національним або соціальним походженням, майновим станом, народженням чи іншим статусом.

7. Приналежність до Олімпійського руху вимагає обов'язкового дотримання положень Олімпійської хартії та визнання МОКом.

Вже з перших років існування МОК створив передумови для майбутніх соціальних і політичних конфліктів в цій сфері, в більшій або меншій мірі тих, що проявлялися упродовж усієї історії олімпійського руху.

П'єр де Кубертен чітко уявляв собі яким повинне бути міжнародне розповсюдження спорту, і те, що за своїм характером спорт може стати як засобом реалізації гуманістичних ідей, зміцнення світу, подолання соціальних, расових, національних обмежень і міжнародних конфліктів, так і засобом поглиблення протиріч між різними соціальними прошарками і різними

соціально-політичними системами, джерелом формування соціальних і політичних конфліктів.

Процеси розвитку олімпійського руху і олімпійського спорту з об'єктивних причин неодноразово виявлялися у сфері діяльності людей і організацій, не здатних повною мірою реалізувати ту життєву філософію, яку сповідував Кубертен. І було потрібно не одне десятиліття, щоб олімпійський рух і олімпійський спорт перетворилися на цілісну систему, що стабільно функціонує незважаючи на постійно виникаючі проблеми і протиріччя.

Практично уся література, присвячена олімпійському руху, посилається на три стовпи олімпізму, які символізують його пріоритети. Кубертен писав, що Олімпізм – це поєднання «спорту, культури і освіти». Сьогодні мек називає трьома стовпами «спорт, культуру і оточуюче середовище» (сайт МОК). Окремі документи вказують, що це «МОК, МСФ і НОК» (Олімпійська хартія, 2021); «Олімпійські ігри, Олімпійський рух і Олімпізм (Міжнародна олімпійська академія). Це може викликати певні дискусійні питання, проте не можна не погодитися з вагомністю кожного із зазначених стовпів для Олімпійського руху.

2. Олімпійська хартія - основний правовий документ олімпійського спорту

Робота Олімпійського руху регламентована Олімпійською хартією – документом конституційного характеру. Хартія визначає межі роботи МОК, а також цінності організації і обов'язки чланів «олімпійської сім'ї».

Основи Олімпійської хартії були розроблені П'єром де Кубертенем. Перша редакція цього документу була затверджена в червні 1894 р. в Парижі на Міжнародному атлетичному конгресі (що увійшов до історії як «Конгрес відродження Олімпійських ігор»).

У першому варіанті цього документу (1894 р.) передусім було зафіксовано, що на користь моралі Міжнародний конгрес і окремі країни вважають необхідним відродити на міжнародній основі Ігри в сучасній формі, але з дотриманням стародавніх традицій. Відзначалося, що до участі в цих Іграх слід запрошувати спортивні об'єднання усіх країн і що кожна країна може бути представлена тільки своїми громадянами. Встановлювалося, що перед Олімпійськими іграми, які проводитимуться кожні чотири роки, окремі країни повинні проводити відбіркові або попередні змагання для того, щоб країни були представлені кращими спортсменами. Перераховувалися види спорту і спортивні дисципліни, що включались в програму Олімпійських ігор (біг, стрибки, метання диску - в легкій атлетиці, важка атлетика, вітрильний спорт, плавання, веслування, фехтування, боротьба, бокс, кінний спорт, гімнастика, велосипедний спорт, спортивна стрільба, ковзанярський спорт).

В Олімпійській хартії визначалося, що, за винятком фехтування, в змаганнях на Олімпійських іграх з усіх інших видів спорту можуть брати участь тільки аматори, а ті, для кого спорт є професією, не можуть приймати участі в олімпійських змаганнях. У додатку до цього документу давалося роз'яснення відносно поняття "аматорство" в олімпійському спорті. Статус спортсмена-аматора визначався таким чином: "це людина, котра ніколи не

брала участі в професійних змаганнях, за які отримувала би матеріальну винагороду, і ніколи не була викладачем фізичного виховання". Також відзначалося: "До змагань не допускаються ті, хто професійно займається спортом, і ті, хто отримував у минулому або отримує зараз грошову винагороду за заняття спортом. Саме тому на Олімпійських іграх ніколи не можна призначати грошові призи, а можна вручати тільки почесні нагороди".

У Хартії обговорювалося, що МОК має право не допускати до участі в змаганнях на Іграх тих, хто коли-небудь виступав проти олімпійської ідеї або проти ідеї сучасних Олімпійських ігор. Відповідно до Олімпійської хартії на МОК покладалось регулярне проведення Ігор, а також турбота про те, щоб вони були усе більш гідними їх славної історії і високих ідеалів. Крім того, на МОК покладалось керівництво аматорським спортивним рухом, сприяння поглибленню дружби між спортсменами, заохочення зростання числа організацій, сприяючих проведенню змагань спортсменів-аматорів.

Надалі в Олімпійську хартію вносились зміни і доповнення (іноді досить значні). Проте ці зміни не вступали в протиріччя із засадничими принципами олімпізму, запропонованими Пьером де Кубертенем, які він послідовно відстоював і протягом усього періоду діяльності на посаді президента МОК, і надалі - до кінця свого життя.

Особливо помітним змінам піддавалися в Олімпійській хартії такі поняття, як "любительство" в спорті, "спортсмен-аматор" і т.д. тому Пьер де Кубертен через об'єктивні причини був вимушений стати прибічником аматорства в олімпійському спорті. Це практично означало визначення олімпійського спорту як елітарного захоплення, що охоплює відносно вузькі прошарки тодішнього суспільства.

За станом на другу половину 2022 р. діє Олімпійська хартія (у редакції, яка набула чинності з 8 серпня 2021р.).

Даний документ розпочинається наступним параграфом:

«Олімпійська хартія (ОХ) – це збірка фундаментальних принципів Олімпізму, правил та роз'яснень, затверджених Міжнародним олімпійським комітетом (МОК). Вона регламентує організацію, дію та процеси Олімпійського руху і визначає умови проведення Олімпійських ігор. По суті, Олімпійська хартія виконує три основних завдання: а) Олімпійська хартія, як основний інструмент конституційного характеру визначає та відроджує фундаментальні принципи та невід'ємні цінності Олімпізму. б) Олімпійська хартія – це і статут Міжнародного олімпійського комітету. в) Крім того, Олімпійська хартія визначає основні права і обов'язки трьох головних складників Олімпійського руху, а саме: Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних федерацій та національних олімпійських комітетів, а також організаційних комітетів Олімпійських ігор, які повинні дотримуватись Олімпійської хартії». (МОК, 2021)

В цілому Олімпійська хартія виконує три основні завдання: як головний інструмент, що має характер основного закону, регламентує засадничі

принципи і невід'ємні цінності олімпізму; є статутом МОК; визначає основні права і обов'язки трьох головних складових міжнародного олімпійського руху - Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних спортивних федерацій і національних олімпійських комітетів, а також організаційних комітетів з проведення Олімпійських ігор, які зобов'язані виконувати положення Олімпійської хартії.

Розпочинається Олімпійська Хартія з аббревіатур, що використовуються в Олімпійському русі, вступу, примітки, преамбули та фундаментальних принципів Олімпізму.

Окрім них, Олімпійська Хартія містить шість основних розділів, перший з яких – «Олімпійський рух» (далі ОР), розкриває сутність основних складових цього явища та їх зміст (Склад і загальна організація ОР, місія і роль МОК, Олімпійський конгрес, Олімпійська солідарність, Олімпійські ігри, Олімпійська символіка та ін.).

В розділі II Олімпійської хартії ("Міжнародний олімпійський комітет") відображені юридичний статус МОК, членство в МОК, у тому числі питання комплектування МОК, порядок обрання його членів і їх обов'язки; представлена організаційна структура МОК (сесія МОК, виконком МОК, президент МОК, комісії МОК); викладені заходи і санкції, які можуть бути застосовані сесією МОК, виконкомом МОК або Дисциплінарною комісією МОК у випадках порушення Олімпійської хартії, Всесвітнього антидопінгового кодексу або будь-якого іншого нормативного акту відносно членів МОК, почесного президента МОК, почесних членів МОК, міжнародних спортивних федерацій і їх асоціацій, національних олімпійських комітетів і їх асоціацій, міст-організаторів Олімпійських ігор, оргкомітетів по їх проведенню, міст-кандидатів на проведення Олімпійських ігор, інших визнаних МОК асоціацій і організацій, індивідуальних спортсменів і команд, інших осіб, аккредитованих на Олімпійських іграх.

Офіційними мовами МОКу є французька і англійська, а також відзначено, що на усіх сесіях МОК має бути організований синхронний переклад на французьку та англійську мови. Крім того інші мови можуть використовуватися на сесії.

Розділ III Олімпійської хартії "Міжнародні федерації" (МФ) присвячений опису ролі міжнародних спортивних федерацій, їх місії в олімпійському русі і умов їх визнання МОКом.

В розділі IV Олімпійської хартії - "Національні олімпійські комітети" (НОК) представлений матеріал, що відображає роль і місію цих організацій в олімпійському русі, склад НОКу, його права і обов'язки.

Розділ V Олімпійської хартії "Олімпійські ігри" містить правила, які описують проведення, організацію і керівництво Олімпійськими іграми; участь в Олімпійських іграх; програму Олімпійських ігор; молодіжний табір, протокол.

Правила 32-39 охоплюють терміни і порядок проведення Олімпійських ігор, вибори організатора, задачі оргкомітету Ігор і порядок його діяльності, функції Координаційної комісії МОК з Олімпійських ігор і взаємодія між МОК,

організаційними комітетами Ігор, міжнародними федераціями і національними олімпійськими комітетами, а також питання, пов'язані з організацією Олімпійського селища (для проживання в одному місці спортсменів, що беруть участь в Іграх, офіційних осіб і персоналу команд), і з культурною програмою, що забезпечує оргкомітет під час Олімпійських ігор.

Правила 40-44 основну увагу зосереджують на участі в Олімпійських іграх, громадянстві учасників Олімпійських ігор, вікових аспектах, порядку і термінам розсилки усім визнаним МОКом національним олімпійським комітетам запрошень для участі в Іграх і подачі НОК заявок на участь в Олімпійських іграх. Правилем 43 Олімпійської хартії передбачено, що дотримання Всесвітнього антидопінгового кодексу та Кодексу олімпійського руху щодо запобігання маніпуляціям під час змагань є обов'язковим для всього Олімпійського руху.

Правило 45 містить опис порядку формування програм Ігор Олімпіад і зимових Олімпійських ігор (по видах спорту та видах змагань). Відмічено, що відбір видів спорту для програми ОІ, а також визначення критеріїв і умов для включення виду спорту в програму Олімпійських ігор є прерогативою сесії МОК. Якщо Виконавчий комітет МОК не прийме іншого рішення, таке рішення сесії приймається, як правило, за сім років до відкриття відповідних Олімпійських ігор або на сесії, яка обирає відповідного господаря Олімпійських ігор, залежно від того, що відбудеться пізніше.

Вказано, що в програму Ігор включаються і залишаються в ній тільки ті види спорту, які (в особі відповідних міжнародних спортивних федерацій) керуються Олімпійською хартією, Всесвітнім антидопінговим кодексом та Кодексом олімпійського руху щодо запобігання маніпуляції під час змагань.

Рішення про включення в програму Ігор видів змагань є прерогативою виконкому МОК. Виконком МОК повинен прийняти рішення щодо Програми видів змагань не пізніше, ніж за три роки до відкриття відповідних Олімпійських ігор.

У правилі 46 висвітлюються технічні положення, що стосуються повноважень і діяльності міжнародних спортивних федерацій на Олімпійських іграх (кожна МФ відповідає за технічний контроль і керівництво своїм видом спорту, стежить за тим, щоб правилам відповідної міжнародної спортивної федерації повністю відповідали усі технічні елементи, включаючи розклад змагань, місця їх проведення і місця для тренування спортсменів і усе устаткування).

У правилах 48-50 відображені питання, пов'язані з висвітленням Олімпійських ігор засобами масової інформації, порядком випуску видань, що відносяться до Ігор, а також порядком і умовами розміщення реклами (включаючи заборону будь-якої реклами комерційного характеру на стадіонах, в місцях проведення олімпійських змагань і на інших спортивних аренах і заборона будь-якої політичної, релігійної або расової пропаганди на олімпійських об'єктах і в інших місцях проведення змагань Олімпійських ігор).

Правило 51 безпосередньо стосується протоколу результатів змагань. Усі наступні (52-58) включають використання олімпійського прапора та вогню, церемонію відкриття та закриття Ігор, нагородження та деякі інші моменти.

У розділ VI «Міри і санкції, дисциплінарні процедури і вирішення спірних питань» йдеться про перелік тих санкцій, які можуть бути прийняті Сесією, Виконкомом МОК або дисциплінарною комісією у разі будь-якого порушення Олімпійської хартії, Всесвітнього антидопінгового кодексу, Кодексу олімпійського руху щодо запобігання маніпуляціям під час змагань або будь-якого іншого нормативного акту.

3. Діяльність Міжнародного олімпійського комітету (МОК)

Міжнародний олімпійський комітет (МОК), утворений 23 червня 1894 р. на конгресі в Парижі, є найвищим керівним органом олімпійського руху.

Згідно з Олімпійською хартією (у редакції 2021 р.) МОК є міжнародною неурядовою, некомерційною організацією, з необмеженим терміном повноважень, у формі асоціації зі статусом юридичної особи, визнаної Швейцарською Федеральною Радою відповідно до договору, укладеного 1 листопада 2000 р.

Штаб-квартира міжнародного олімпійського комітету (МОК) з 1915 р. знаходиться в Лозанні (Швейцарія). Природно, може виникнути питання: чому вибір П'єра де Кубертена впав саме на це швейцарське місто (адміністративний центр кантона), розташоване на північному березі Женевського озера?

При створенні МОКу в 1894 р. було введено правило, згідно з яким його резиденція протягом кожних чотирьох років повинна була знаходитися в місті, обраному місцем проведення чергових ОІ.

У 1916 р. П'єр де Кубертен створив в Лозанні Олімпійський інститут і Міжнародне бюро спортивної педагогіки. У 1918 р. президент МОК переїхав в Лозанну, де жив і працював на віллі Мон-Репо, яку муніципальна влада надала у володіння МОК.

Через п'ятдесят років, в 1968 р., за узгодженням з муніципалітетом Лозани штаб-квартира МОК була переведена в замок Шато де Від. Але ніхто з чотирьох президентів, що очолювали МОК після П'єра де Кубертена (Анрі де Байє-Латур, Юханнес Зігфрід Едстрем, Эйвері Брэндедж, Майкл Моріс Кілланін), не жив постійно в Лозанні.

Після того, як на 83-ій сесії МОК, що відбулась в липні 1980 р. в Москві, Хуан Антоніо Самаранч був обраний президентом МОК він розташувався в Лозанні, де істотно розширив сферу діяльності МОК. Від міської влади був отриманий дозвіл на будівництво наданого для штаб-квартири МОК нової будівлі, будівництво якого завершилося в 1986 р.

У 80-і роки ХХ ст. відношення між МОК і муніципалітетом Лозанни змінилися. Це стало наслідком того, що Федеральною радою Швейцарії МОК був визнаний юридичною особою.

Завданням МОК є виконання місії, ролі та обов'язків, встановлених для нього в Олімпійській хартії. Для виконання своєї місії та своєї ролі МОК може

створювати, набувати або будь-яким іншим чином контролювати інші юридичні організації, такі як фонди або корпорації.

Цілі, завдання і загальна політика МОК у відповідності Хартії.

Вісімнадцятьма параграфами правила 2 Хартії визначено різні напрями діяльності МОК.

Передусім відзначається, що роль МОК полягає в тому, щоб заохочувати і підтримувати розповсюдження етики в спорті, а також виховувати молодь за допомогою спорту і спрямовувати зусилля на те, щоб в спорті панував дух чесної гри, а насильство було заборонене.

МОК заохочує і підтримує організацію, і координацію спорту і спортивних змагань; забезпечує регулярне святкування Олімпійських ігор; співпрацює з державними та громадськими організаціями в прагненні поставити спорт на службу людству і таким чином сприяти миру; протидіє будь-яким формам дискримінації, що завдає збитку олімпійському руху; заохочує та підтримує обраних представників атлетів в Олімпійському русі; домагається здійснення принципу рівності чоловіків і жінок в спорті на рівнях і в усіх структурах.

Міжнародний олімпійський комітет очолює боротьбу проти застосування допінгу в спорті, заохочує і підтримує заходи із захисту здоров'я спортсменів, їх професійного майбутнього, а також розвиток масового спорту (спорт для всіх).

Ще одним напрямом діяльності МОК є підтримка ініціатив до проблем охорони навколишнього середовища, сприяння сталому розвитку в спорті та одержанню позитивної спадщини від проведення Олімпійських ігор містом і країною, що організують Олімпійські ігри.

Міжнародний олімпійський комітет шанує зв'язок між спортом, культурою і підтримує Міжнародну олімпійську академію та інші навчальні заклади. Виконком МОК може надати патронат МОК міжнародним, регіональним, континентальним або всесвітнім іграм, за умови, що ці змагання проводитимуться відповідно до Олімпійської хартії і будуть організовані під контролем національних олімпійських комітетів, визнаних МОК, за сприяння відповідних міжнародних спортивних федерацій і при дотриманні їх технічних правил. Виконком МОК також може надати патронат МОК і іншим спортивним заходам за умови, що їх завдання відповідають МОК.

Членство у міжнародному олімпійському комітеті і його комплектування.

Всі члени МОК є фізичними особами. Загальна кількість членів МОК не може перевищувати 115 осіб.

Згідно Роз'яснення до Правила 16. МОК складається з:

- більшості членів МОК, чиє членство не пов'язане з будь-якою конкретною функцією або посадою, в тому числі, до п'яти членів, які можуть бути обрані в особливих випадках; їх загальна кількість не повинна перевищувати 70 осіб (серед них не може бути більше одного громадянина, що представляє конкретну країну);
- активних атлетів, загальна кількість яких не може перевищувати 15;

- президентів або осіб, що займають виконавчі або керівні посади в МФ, асоціаціях МФ або інших організаціях, визнаних МОК, загальна кількість яких не може перевищувати 15;
- президентів або осіб, що займають виконавчі або керівні посади в НОК або всесвітніх чи континентальних асоціаціях НОК, загальна кількість яких не може перевищувати 15.

МОК поповнює свої ряди та обирає своїх членів з таких осіб, яких він вважає кваліфікованими. МОК приймає своїх нових членів на церемонії, під час якої вони дають згоду виконувати свої обов'язки словами клятви.

Члени МОК представляють та просувають інтереси МОК і Олімпійського руху в своїх країнах і організаціях Олімпійського руху, в яких вони працюють. Члени МОК не можуть приймати від урядів, організацій або інших сторін будь-який мандат чи доручення, які б їх зв'язували або втручалися в свободу їх дій і голосування.

Члени МОК не несуть особистої відповідальності за борги й зобов'язання МОК.

Кожний член МОК обирається на строк вісім років, і може бути переобраний на один або кілька додаткових строків. Процедура перевиборів визначається Виконавчим комітетом МОК.

Кожен член МОК має такі обов'язки:

- дотримуватись Хартії, Кодексу етики та інших положень МОК;
- брати участь в Сесіях МОК;
- брати участь у роботі комісії МОК до яких він був призначений;
- сприяти розвитку та просуванню Олімпійського руху;
- стежити у своїй країні та в організації Олімпійського руху, у якій він перебуває на службі, за реалізацією програм МОК;
- інформувати Президента МОК, на його запит, про розвиток і просування Олімпійського руху у своїй країні та про потреби Олімпійського руху у своїй країні й в організації Олімпійського руху, у якій він перебуває на службі;
- без затримки інформувати Президента МОК про всі випадки, які могли б перешкоджати виконанню Олімпійської хартії або вплинути на Олімпійський рух у своїй країні або організації Олімпійського руху, в якій він перебуває на службі;
- виконувати інші завдання, що доручаються йому Президентом МОК.

Членство в МОК припиняється за наступних обставин: відставка, відсутність переобрання; будь-який член МОК повинен звільнитися по закінченні календарного року, в якому він досягає 70-річного віку; невідвідування сесій або неучасть в активній роботі МОК; зміна постійного проживання або центра основних інтересів.

Члени МОК, вибрані як активні атлети, втрачають членство в МОК по припиненню свого членства в Комісії атлетів МОК.

Президенти та особи, що займають виконавчі або вищі посади в НОК, всесвітніх або континентальних асоціаціях НОК, МФ або асоціаціях МФ, або

інших організаціях, визнаних МОК, втрачають членство по припиненню виконання ним тих функцій, які він виконував у момент його виборів у члени МОК.

Член МОК може бути виключений з МОК за рішенням Сесії, якщо він порушив клятву, або якщо Сесія МОК вважає, що він зневажив або свідомо поставив під загрозу інтереси МОК або діяв негідно члена МОК.

Член, виключений з МОК, не може бути членом НОК, асоціації НОКів або ОКОІ.

Згадані вище формулювання, зокрема, означають, що члени МОК не є представниками (делегатами) своїх країн в МОК. Принцип самопоповнення МОК свого складу, закладений ще ініціатором відродження Олімпійських ігор і засновником сучасного олімпійського руху П'єром де Кубертенем, що зберігаються в МОК і до сьогодні, покликаний забезпечувати МОК повну незалежність.

В перший період діяльності МОК до його складу обиралися по одному діячеві, що був громадянином тієї або іншої країни. Проте надалі в МОК стали обирати і по два члени МОК - громадян тих країн, де проводились Ігри Олімпіад або зимові Олімпійські ігри.

У перші п'ятдесят років функціонування МОК при обранні членів МОК велике значення надавалося їх аристократичній приналежності. Присутність аристократів в складі МОК повинна була забезпечувати йому високу суспільну позицію.

У різні періоди діяльності МОК система обрання його членів неодноразово піддавалася критиці як з боку низки країн, так і з боку різних міжнародних спортивних федерацій, НОК і інших організацій олімпійського руху, ніяк не представлених в МОК.

Протягом більше семи десятиліть в МОК були тільки чоловіки. У кінці 70-х років ХХ ст. член МОК Моріс Эрцог (Франція) запропонував вибирати членами МОК і жінок. Ця пропозиція була підтримана - і вже на початку 80-х років ХХ ст. в складі МОК уперше з'явилися жінки, зокрема - Пір'є Хагман (Фінляндія) і Флор Ісава Фонсека (Венесуела), обрані в 1981 р., Мері Елісон Глен-Хейг (Великобританія), обрана в 1982 р., і деякі інші.

Багато керівників олімпійського руху дотримуються думки про те, що його життєздатність протягом багатьох років пояснюється елітарною структурою МОК і самопоповненням його складу.

Відповідно до параграфа 4.1 правила 16 сесія МОК за пропозицією виконкому МОК може обрати як почесного президента МОК того члена МОК, який вніс неоціненний вклад своєю діяльністю на посту президента МОК.

Нині почесним президентом МОК є Хуан Антоніо Самаранч, який керував МОК з 1980 по 2001 рр. Після відходу у відставку з поста президента МОК, що відбулася в липні 2001 р. в Москві, на знак визнання його великих заслуг він був обраний почесним президентом МОК.

Параграфом 4.2 правила 16 обумовлено, що будь-який член МОК, що йде у відставку після не менше десяти років своєї діяльності в МОК і якщо має перед ним виняткові заслуги, за представництвом виконкому МОК може бути

сесією МОК обраний почесним членом МОК. Існує і така категорія, як член шани - почесний член МОК, що не був раніше членом МОК, але що робив виняткові послуги МОК.

Згідно з параграфом 4.4 правила 16, почесний президент МОК, почесні члени МОК і члени шани МОК обираються довічно (але в певних випадках вони можуть бути позбавлені свого статусу рішенням сесії МОК), не мають права голосу і не обираються на посаді в МОК.

За станом на другу половину 2022 р. МОК має у своєму складі 102 члени, 43 почесних члени, а також одного члена шани.

Основні органи міжнародного олімпійського комітету. Відповідно до правила 17 Олімпійській хартії, органами МОК є: сесія МОК, виконком МОК, президент МОК.

Сесія МОК, згідно з правилом 18, є загальними зборами членів МОК. Рішення сесії, що є найвищим органом МОК, – остаточні.

Зазвичай сесія МОК проводиться раз на рік. Позачергова сесія МОК скликається за ініціативою президента МОК або на письмову вимогу не менше однієї третини членів МОК.

Сесія МОК має наступні повноваження:

- приймати Олімпійську хартію або вносити до неї поправки;
- обирати членів МОК, почесного президента МОК, почесних членів МОК і членів шани МОК;
- обирати президента МОК, віце-президентів МОК і усіх членів виконкому МОК;
- вибирати місто, яке буде організовувати Олімпійські ігри; визначати місто, в якому проводитиметься чергова сесія МОК;
- затверджувати щорічний звіт і витрати МОК; призначати аудитора МОК; приймати рішення про визнання або позбавлення визнання національних олімпійських комітетів, їх асоціацій, міжнародних спортивних федерацій, їх асоціацій і інших організацій;
- виключати членів МОК, позбавляти статусу почесного президента МОК, почесних членів МОК і членів шани МОК; приймати рішення і голосувати з усіх питань, визначуваним законодавством і Олімпійською хартією.

Кожен член МОК має один голос. Необхідний кворум Сесії становить половину загального числа членів МОК плюс один. Рішення Сесії приймаються звичайною більшістю поданих голосів; однак, для будь-якої модифікації фундаментальних принципів Олімпізму, правил Олімпійської хартії, або будь-якої частини Олімпійської хартії необхідна більшість у дві третини поданих голосів.

При підрахунку голосів не враховуються що утрималися, а також порожні і зіпсовані бюлетені. На сесії МОК не дозволяється голосувати уповноваженим представникам. Таємне голосування проводиться тоді, коли це вимагається відповідно до Олімпійської хартії, або за рішенням головуєчого на сесії, або на прохання не менше чверті присутніх на сесії членів МОК. При рівній кількості голосів рішення приймає головуєчий на сесії.

Виконавчий комітет МОК складається з Президента, чотирьох віце-президентів та десяти додаткових членів. Вибір цих членів відобразатиме склад Сесії. На кожних виборах, Сесія слідкуватиме, щоб вищезгаданий принцип не порушувався.

Усі члени виконкому МОК обираються на сесії МОК таємним голосуванням – більшістю поданих голосів. При цьому передбачено, що термін мандатів кожного з чотирьох віце-президентів МОК і десяти інших членів виконкому МОК складає чотири роки з можливістю подальшого переобрання ще на роки (тобто два терміни по чотири роки).

Виконком МОК має наступні повноваження, обов'язки і відповідальності: контролює дотримання Олімпійської хартії; схвалює розпорядження по внутрішньому управлінню відносно нього організації; складає щорічні звіти, що включають щорічні рахунки, і представляє їх сесії МОК в той же час, що і ревізійний звіт; представляє сесії МОК звіт по будь-якій пропозиції відносно змін правил Хартії і офіційних роз'яснень до них; представляє сесії МОК осіб, рекомендованих до обрання в МОК; встановлює процедуру допуску і обрання кандидатур для організації Олімпійських ігор; складає порядок денний сесій МОК; за пропозицією президента МОК призначає або звільняє генерального директора МОК; стежить за збереженням протоколів, звітів і інших архівів МОК; приймає рішення і видає регламентації МОК в тій формі, яку вважає необхідною: кодекси, нормативні акти, норми, директиви, керівництво, підручники, інструкції, положення та ін., організовує періодичні збори з міжнародними спортивними федераціями і національними олімпійськими комітетами - не менше одного разу в два роки; розробляє і присуджує почесні знаки МОК; має усі права і виконує усі обов'язки, які згідно із законом або за Олімпійською хартією не передані сесії МОК або президентові МОК.

Президент МОК, відповідно до правила 20 Олімпійської хартії, обирається сесією МОК таємним голосуванням з числа членів МОК, терміном на вісім років, з одноразовим продовженням терміну на чотири роки. У зв'язку із закінченням другого восьмирічного терміну перебування Жака Роге на посаді президента Міжнародного олімпійського комітету (2009-2013 рр.) до порядку денного 125-ої сесії МОК, що відбулася в серпні 2013 р. у м. Буенос-Айресі, було включено питання про вибори президента на наступні чотири роки. Серед шести кандидатур був присутній і президент НОК України Сергій Бубка, проте Сесія обрала новим президентом 60-річного німця Томаса Баха на черговий чотирирічний термін (2013-2017 рр.).

Поточну роботу в МОК здійснює апарат адміністрації МОК, що працює в його штаб-квартирі і в Олімпійському музеї (Лозанна, Швейцарія).

Відповідно до правила 21, з метою підготовки рекомендацій для сесій МОК для виконкому МОК чи президента МОК можуть створюватись комісії МОК.

Станом на сьогодні функціонують наступні комісії МОК: комісія атлетів МОК; комісія МОК з етики; Комісія з обрання членів МОК; комісія з Олімпійської солідарності; комісії майбутніх кандидатів (їх дві: одна - по містах-кандидатах на проведення Ігор Олімпіади, інша - по містах-кандидатах

на проведення зимових Олімпійських ігор); Координаційні комісії з Олімпійських ігор, Медична та наукова комісія МОК.

Цікаво знати:

¹ Більшість президентів МОК вийшли з «маленьких» країн і усі, окрім одного (Ейвері Брендедж), були європейцями. П'ятеро з дев'яти належали до аристократії (хоча Самаранч і Рогге були удостоєні титулів вже після обрання) (табл. 1).

Таблиця 1

Президенти МОК

Президент МОК	Країна	Роки президентства
<i>Деметріус Вікелас</i>	<i>Греція</i>	<i>1894-1896</i>
<i>П'єр де Кубертен, барон</i>	<i>Франція</i>	<i>1896-1925</i>
<i>Анрі де Байє-Латур, граф</i>	<i>Бельгія</i>	<i>1925-1942</i>
<i>Зігфрід Едстрем</i>	<i>Швеція</i>	<i>1946-1952</i>
<i>Ейвері Брендедж</i>	<i>США</i>	<i>1952-1972</i>
<i>Майкл Моріс Кілланін, лорд</i>	<i>Ірландія</i>	<i>1972-1980</i>
<i>Хуан Антоніо Самаранч, маркіз</i>	<i>Іспанія</i>	<i>1980-2001</i>
<i>Жак Рогге, граф</i>	<i>Бельгія</i>	<i>2001-2013</i>
<i>Томас Бах</i>	<i>Німеччина</i>	<i>2013- по т.ч.</i>

Штаб-квартира МОК і її правовий статус на території Швейцарії

Не дивлячись на зовнішні ознаки, які час від часу вказують на протилежне, МОК не є міжнародною організацією в повному сенсі цього слова, а являє собою неурядову організацію в організаційно-правовій формі асоціації, яка діє у відповідності до законодавства Швейцарії. Оскільки штаб-квартира МОК з 1915 року розташована в Лозанні, цей статус з 1970 року чітко прописаний в Олімпійській хартії і робить МОК юридичною особою Швейцарії. Більше того, в спортивному законодавстві багатьох країн МОК вказаний як охоронець олімпійських ідеалів і (або) як організація, котра формує список заборонених для використання речовин (сьогодні це завдання покладається на Всесвітнє антидопінгове агентство).

Під час Першої світової війни президент МОК барон П'єр де Кубертен, запропонував перенести штаб-квартиру організації з Парижу в невелике місто на березі Женевського озера у Швейцарії. Так, після 21-го року, проведеного на берегах Сени, МОК переїхав спочатку до будівлі лозанського казино Монбенон, потім до вілли Мон-Репо і, нарешті, в 1968 році в замок Віді. У 1986 році відкрив свої двері «Олімпійський дім» - вперше в історії Олімпійського комітету вся його діяльність була зосереджена в одній будівлі.

В 1980 році, під час президентства Самаранча, МОК постійно підвищував рівень свого міжнародного визнання, починаючи з країни, яка його прийняла ¹.

1981 року МОК отримав у власність комерційні права на олімпійські кільця згідно договору, підписаному в Найробі під егідою Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Таким чином, в 1981 році МОК був

визнаний Швейцарією і в певній мірі – частиною міжнародного співтовариства, а саме тими країнами, які підписали даний договір про охорону олімпійського символу в Найробі ².

За часи президентства у Швейцарії Адольфа Огі було зроблено окремі спроби покращення умов для МОК і тих МФ, штаб-квартири яких розташовані у Швейцарії. Зокрема, Огі домогся, щоб в 1997 році спорт був включений у ведення очолюваного ним департаменту оборони. Він також був президентом Заявочного комітету міста Сьон (Швейцарія), яке було претендентом на проведення зимових Ігор і яке ефектно провалилося в ході голосування МОК в 1999 році.

Врешті 1 листопада 2000 року МОК і уряд Швейцарії підписали Угоду про статус МОК у Швейцарії.

У 2001 році кантон (адміністративно-територіальна одиниця Швейцарії) Во і місто Лозанна у тісній співпраці зі Швейцарською конфедерацією сформулювали найбільш сприятливі умови для приблизно 25 МФ. Ці умови стосувалися в'їзду в країну проживання, дозволу на роботу і податкових зобов'язань співробітників цих організацій. На березі Женевського озера спорудили міжнародний спортивний адміністративний комплекс, який «поселив» невеликі федерації, тоді як масштабніші (UEFA, UCI, FIVB) побудували власні споруди, наслідуючи приклад МОК, який зробив це 20 років до того.

Отже, XXI століття вдало розпочалося для МОК та інших спортивних організацій, які базувалися у Швейцарії. Таким чином, Лозанна цілком виправдовує титул Олімпійської столиці, який їй надав МОК в 1993 році.

Цікаво знати:

¹ 17 вересня 1981 року Федеральна рада Швейцарії видала указ про «особливий характер міжнародного закладу», який підтверджував два привілеї для МОК:

1. звільнення від прямих податків на доходи;
2. можливість набирати адміністративний персонал без обмежень за національною ознакою. Для МОК це було дуже вагомим. Адже в той час іноземцю було вкрай важко отримати дозвіл на роботу у Швейцарії.

² США і ще 15 країн не підписали договору в Найробі, оскільки це було невигідним з комерційної точки зору для їхніх Ноків.

4. Міжнародні спортивні федерації (МСФ)

У відповідності Олімпійської хартії (у редакції 2022 р.), для розвитку і просування олімпійського руху МОК може визнавати як міжнародні федерації (МФ) міжнародні неурядові організації, які керують одним або декількома видами спорту на світовому рівні і включають організації, що керують цими видами спорту на національному рівні (тобто національні спортивні федерації).

На сьогоднішній день на світовому рівні МОК визнає близько 60 МФ. Проте одна МФ може керувати кількома видами спорту. Наприклад Міжнародна федерація плавання керує не лише плаванням, але й стрибками у

воду, водним поло і синхронним плаванням, тобто усіма водними видами спорту представленими на ОІ. В її компетенцію не входять лише дайвінг і рятування на воді. Щодо зимових видів спорту, то наприклад Міжнародна федерація лижного спорту об'єднує шість дисциплін: гірські і бігові лижі, фрістайл, сноуборд, стрибки з трампліну і лижне двоборство.

В період з 1972 по 1984 рр. програма Ігор включала 21 вид спорту. За роки президентства Самаранча їх кількість зростає до 28 в Афінах та Пекіні. Проте з приходом Жакка Рогге МОК прийняв рішення що два роки проводити перегляд Олімпійської програми, а отже і списку олімпійських МФ, залишивши, проте, максимальну кількість 28 ¹.

З 2007 року включення або виключення того чи іншого виду спорту відбувається більшістю голосів членів на Сесії МОК. На основі доповіді, в якій враховуються олімпійська історія спорту, його універсальність, популярність у телеглядачів, вимоги до спортивних об'єктів, повага до етичних норм, робота по боротьбі з допінгом і т. д. Проте питання про появу нових видів змагань чи комплекту нагород, Виконком МОК має право вирішувати самостійно ².

Статути МФ і їх діяльність в межах олімпійського руху повинні відповідати Олімпійській хартії, зокрема в тому, що стосується прийняття і застосування Всесвітнього антидопінгового кодексу. Кожна МФ зберігає свою незалежність і автономію в управлінні своїм видом спорту. Місія і роль МФ усередині олімпійського руху, згідно Олімпійської хартії, полягають в наступному:

- встановлювати і виконувати, відповідно до духу олімпізму, правила свого виду спорту і стежити за їх дотриманням;
- забезпечувати розвиток свого виду спорту у всьому світі;
- сприяти реалізації цілей, викладених в Олімпійській хартії, а саме - через розповсюдження олімпізму і розвиток олімпійської освіти;
- висловлювати свою думку з приводу кандидатур на організацію Олімпійських ігор, особливо в тому, що стосується технічних аспектів місць проведення змагань по відповідних видах спорту;
- встановлювати свої критерії допуску до змагань на Олімпійських іграх відповідно до Олімпійської хартії і передавати ці критерії на твердження в МОК;
- брати на себе відповідальність за контроль і технічне управління своїм видом спорту на Олімпійських іграх і на інших іграх, що проводяться під патронатом МОК;
- забезпечувати технічну допомогу реалізації програми "Олімпійська солідарність";
- заохочувати і підтримувати заходи, які стосуються медичної допомоги та здоров'я спортсменів.

Міжнародні спортивні федерації мають право:

- складати пропозиції МОК стосовно Олімпійської хартії і олімпійського руху;
- брати участь в підготовці олімпійських конгресів;

- брати участь, за пропозицією МОК, в діяльності комісії МОК.

Найвищим органом, що визначає політику міжнародної федерації, являється її конгрес або генеральна асамблея. Цей орган складається з усіх визнаних національних спортивних федерацій з виду спорту, а в його функції входить затвердження статуту і внесення до нього змін, обрання членів виконкому МФ, прийняття правил, схвалення календаря основних змагань, що проводяться, схвалення її бюджету, прийняття в МФ нових членів.

Обраний на конгресі виконавчий орган міжнародної спортивної федерації (рада або виконком) включає до свого складу президента МФ, одного або декількох віце-президентів, генерального секретаря, скарбника і декількох інших членів.

Відмітимо, що декілька міжнародних спортивних федерацій з деяких видів спорту організаційно сформувались раніше, ніж був заснований МОК (у 1894 р.).

Створенням в 1894 р. МОК і початком регулярного проведення Ігор Олімпіад стимулювалося формування ряду міжнародних спортивних федерацій. В період до Першої світової війни з'явилися: в 1900 р. - Міжнародний союз велосипедистів; у 1904 р. - Міжнародна федерація футбольних асоціацій; у 1907 р. - Міжнародний союз стрілецького спорту і Міжнародний союз вітрильного спорту; у 1908 р. - Міжнародна любительська федерація плавання і Міжнародна ліга хокею на льоду; у 1912 р. - Міжнародна любительська легкоатлетична федерація, Міжнародна федерація тенісу і Міжнародна любительська федерація боротьби; у 1913 р. - Міжнародна федерація фехтування. Крім того, в 1904 р. була створена Міжнародна федерація автомобільного спорту, що керувала розвитком цього виду спорту, який не входив в програму Олімпійських ігор, хоча і визнаний МОК. У період між Першою і Другою світовими війнами були створені ще декілька міжнародних спортивних федерацій, у тому числі: в 1920 р. - Міжнародна федерація важкої атлетики; у 1921 р. - Міжнародна федерація кінного спорту; у 1924 р. - Міжнародна федерація каное, Міжнародна федерація хокею на траві, Міжнародна федерація бобслею і тобогана і Міжнародна федерація лижного спорту; у 1926 р. - Міжнародна федерація настільного тенісу; у 1931 р. - Міжнародна федерація стрільби з лука; у 1932 р. - Міжнародну любительську федерацію баскетболу; у 1934 р. - Міжнародна федерація бадмінтону; у 1938 р. - Міжнародна асоціація бейсболу.

Після Другої світової війни (у другій половині 40-х - першій половині 50-х років ХХ ст.) були створені такі міжнародні спортивні федерації: 1946 р. - Міжнародна асоціація любительського боксу і Міжнародна федерація гандболу; 1947 р. - Міжнародна федерація волейболу; 1948 р. - Міжнародний союз сучасного п'ятиборства; 1951 р. - Міжнародна федерація дзюдо; 1952 р. - Міжнародна федерація софтболу.

Надалі були створені наступні міжнародні спортивні федерації: 1957 р. - Міжнародна федерація санного спорту; 1966 р. - Всесвітня федерація керлінгу; 1973 р. - Всесвітня федерація тхэквондо; 1987 р. - Міжнародний союз

тріатлону; 1998 р. - Міжнародний союз біатлону(до цього біатлон розвивався під егідою Міжнародного союзу сучасного п'ятиборства і біатлону).

Міжнародні спортивні федерації уніфікували правила своїх видів спорту, що зробило можливим розвиток міжнародного спортивного обміну. Кількість міжнародних спортивних федерацій, яким МОК надавав право на включення керованих ними видів спорту в програми Олімпійських ігор, все більш і більш збільшується.

У 2020 р., коли в Токіо проводилися Ігри XXXII Олімпіади, в їх програму входили змагання з 43 видів спорту і відповідно 339 видів змагань, що знаходяться під керівництвом 33 міжнародних федерацій, кожна з яких керує або одним, або декількома видами спорту.

На XXIV зимових Олімпійських іграх, які відбулись в 2022 р. в м.Пекін, змагання проводилися із семи видів спорту у п'ятнадцяти спортивних дисциплінах, підвідомчих семи міжнародним федераціям.

З 35 міжнародних спортивних федерацій з олімпійських видів спорту штаб-квартири 19 МФ знаходяться в Швейцарії (Лозанна, Цюріх, Женева, Базель і деякі інші міста), штаб-квартири трьох МФ - у Великобританії, двох - в Німеччині, двох - в Республіці Корея, двох - в Монако, по одній - в Австрії, Угорщині, Іспанії, Італії, Канаді, Малайзії, США.

Цікаво знати:

¹ У 2005 році з програми Ігор в Лондоні – 2012 були виключені два види спорту (бейсбол і софтбол) і при цьому не було додано жодного (кандидатами були регбі-7 і сквош). У 2007 році програма зимових ОІ у Ванкувері була залишена без змін.

² У програму Ігор в Афінах 2004 р. було включено дисципліну стрибки на батуті (як гімнастичну дисципліну); в програму Ігор в Пекіні 2008 р. – змагання з ВМХ. Аналогічним чином в зимових ОІ з'явилися сноуборд і скелетон – відповідно в лижній і бобслейній програмах.

5. Національні олімпійські комітети (НОК) та їх роль у зміцненні міжнародного олімпійського руху

Національні олімпійські комітети, одночасно з МОК і міжнародними спортивними федераціями, є найважливішими структурами в міжнародній системі олімпійського спорту.

Створення національних олімпійських комітетів, їх мета і завдання.

Визнання МОК отримали більше 200 нок у всьому світі, по одному від країни. Сьогодні згідно Олімпійської хартії МОК допускає в Олімпійську систему тільки незалежні країни, визнані міжнародним співтовариством, тобто ООН ¹.

Якщо критерії незалежності збережені, то створити НОК не складно. Для його організації вимагається як мінімум п'ять національних федерацій, три з яких представляють види спорту, що входять до програми ОІ. Будь-який член МОК обов'язково повинен входити до виконавчого комітету НОК своєї країни.

Повертаючись до історичної довідки, варто згадати, що перші національні олімпійські комітети (НОК) були визнані МОК ще у кінці XIX ст. - в період підготовки до Ігор I Олімпіади, у тому числі НОК Греції і НОК Франції - в 1894 р., НОК Австралії, НОК Австрії, НОК Угорщини, НОК США - в 1895 р., НОК Чилі - в 1896 р. і так далі.

Усі п'ять континентів уперше були представлені на Іграх V Олімпіади 1912 р. в Стокгольмі (зокрема, першою азіатською країною на Олімпійських іграх стала Японія). Російський олімпійський комітет був визнаний МОК в 1911 р., а припинив свою діяльність в 1917 р. У період між Першою і Другою світовими війнами (1918-1939 гг.) МОК були визнані національні олімпійські комітети низки країн Латинської Америки (Аргентини, Бразилії, Уругваю, Еквадору, Панами, Мексики, Колумбії, Болівії, Коста-Ріки та ін.), НОК таких європейських країн, як Іспанія, Польща і Мальта, НОК такої ази-атської країни, як Філіппіни, і т. д.

Олімпійський комітет СРСР був визнаний МОК в 1951 р. і функціонував до розпаду Союзу, що стався в грудні 1991 р. Після Другої світової війни на території Німеччини утворилися (1949 р.) дві держави ФРН і НДР. Національний олімпійський комітет ФРН був визнаний МОК в 1950 р., а Національний олімпійський комітет НДР - в 1955 р. тимчасово (за умови, що спортсмени НДР будуть брати участь в Олімпійських іграх у складі Об'єднаної німецької команди разом із спортсменами ФРН, що і відбувалося на Іграх в 1956, 1960 і 1964 рр.). У 1968 р. НОК НДР був визнаний МОК остаточно.

Станом на 2022 р. Міжнародним олімпійським комітетом визнано 206 НОК.

В Олімпійській хартії визначено, що керівництво країни або інша влада не можуть призначати членів НОК. Проте НОК може, на свою думку, прийняти рішення про обрання як своїх членів представників цієї влади. Що стосується процедури визнання, то МОК може визнавати в якості НОК національні спортивні організації, діяльність яких пов'язана з місією і роллю МОК. МОК може також визнавати асоціації НОК, утворені на континентальному або світовому рівні. Всі НОКи і асоціації НОК повинні мати статус юридичної особи і керуватися Олімпійською хартією. Їх статuti повинні представлятися на затвердження МОК. Національна спортивна організація, що є кандидатом на визнання в якості НОК, повинна подати в МОК заявку, що демонструє відповідність усім необхідним умовам Олімпійської хартії організації-кандидата.

Національні олімпійські комітети володіють винятковим повноваженням представляти свої країни на Олімпійських іграх і на регіональних, континентальних і світових комплексних змаганнях, що проводяться під патронатом МОК (параграф 3 правила 27 Олімпійської хартії).

Роль НОК полягає в наступному:

- просувати фундаментальні принципи і цінності Олімпізму у своїх країнах, зокрема в сфері спорту і освіти, просуваючи програми олімпійської освіти на всіх рівнях в школах, інститутах фізичного виховання і спорту та університетах, а також спонукаючи створення закладів Олімпійської освіти,

таких як національні Олімпійські академії, Олімпійські музеї та інші програми, включаючи культурні, що мають відношення до Олімпійського руху;

- забезпечувати дотримання Олімпійської хартії в своїх країнах;
- сприяти розвитку спорту високих досягнень, а також спорту для всіх;
- сприяти підготовці спортивних адміністраторів, організовуючи навчальні курси та слідкуючи за тим, щоб такі курси пропагували фундаментальні принципи Олімпізму;
- вживати заходів проти всіх форм дискримінації та насильства в спорті;
- приймати та забезпечувати виконання Всесвітнього антидопінгового кодексу;
- забезпечувати дотримання Кодексу олімпійського руху щодо запобігання маніпуляціям під час змагань;
- заохочувати і підтримувати заходи, пов'язані з медичним обслуговуванням і здоров'ям атлетів.

НОКи мають виключні повноваження представляти свої країни на Олімпійських іграх та регіональних, континентальних і світових комплексних змаганнях, які проводяться під патронатом МОК. До того ж, кожен НОК зобов'язаний брати участь в Іграх Олімпіади, посилаючи туди атлетів.

НОКи мають виключні повноваження щодо вибору і призначення міста, яке може подавати заявку на організацію Олімпійських ігор у їх відповідних країнах.

З метою виконання своїх завдань, НОКи можуть співпрацювати з урядовими організаціями, з якими вони повинні розвивати гармонійні відносини. Проте, вони не повинні брати участь у будь-якій діяльності, що суперечить Олімпійській хартії. НОКи можуть також співпрацювати з неурядовими організаціями.

НОКи повинні зберігати свою автономію і протидіяти будь-якому тиску, включаючи, але не обмежуючись, політичний, юридичний, релігійний або економічний, який би міг їм завадити дотримуватись Олімпійської хартії.

НОКи мають право:

- позначати, ідентифікувати і називати себе «Національними олімпійськими комітетами» (НОК), до того ж їх позначення та ідентифікація повинні бути у їх назві або відноситись на назви;
- відправляти атлетів, офіційних осіб та інших осіб команди на Олімпійські ігри відповідно до Олімпійської хартії;
- використовувати допомогу Олімпійської солідарності;
- користуватись деякою Олімпійською власністю під контролем МОК і відповідно до Правил 7-14 та офіційного пояснення до Правил 7-14 («Права на Олімпійські ігри та олімпійську власність», «Олімпійський символ», «Олімпійський прапор», «Олімпійське гасло», «Олімпійські емблеми», «Олімпійський гімн», «Олімпійський вогонь, олімпійський факел», «Олімпійські знаки»);

- брати участь у діяльності, яка керується або здійснюється під патронатом МОК, включаючи регіональні Ігри;
- входити в асоціації НОК, які визнанні МОК;
- подавати пропозиції до МОК щодо Олімпійської хартії та Олімпійського руху, включаючи організацію Олімпійських ігор;
- висловлювати свою думку щодо кандидатур на організацію Олімпійських ігор;

- брати участь, на прохання МОК, у діяльності комісій МОК;
- співпрацювати у підготовці Олімпійських конгресів;
- користуватись іншими правами, які їм надає Олімпійська хартія і МОК.

МОК допомагає НОК виконувати їх місію, використовуючи свої різні підрозділи та Олімпійську солідарність.

Окрім заходів та санкцій, які передбачені у випадку порушень Олімпійської хартії, Виконком МОК може прийняти будь-які відповідні рішення для захисту Олімпійського руху у країні НОК, зокрема призупинення або позбавлення визнання такого НОК, якщо конституція, законодавство або інші нормативні акти, які діють у цій країні, або будь-який інший акт органу влади або іншої організації заважають діяльності НОК або формуванню і висловленню його волі. Перш ніж прийняти таке рішення Виконком МОК повинен запропонувати відповідному НОК можливість бути вислуханим.

Незалежно від свого складу, НОКи повинні включати:

- всіх членів МОК в їх країні, якщо такі є. Ці члени мають право голосу на генеральних асамблеях НОК;

- всі національні федерації, які є членами МФ, види спорту яких включені в програму Олімпійських ігор, або їх представники;

- обрані представники атлетів. Такі представники повинні бути учасниками Олімпійських ігор. Вони повинні залишити свою посаду не пізніше ніж після закінчення третьої Олімпіади з моменту їх останньої участі в Олімпійських іграх. На прохання НОК, Виконком МОК може звільнити від вимоги, що такі представники повинні були брати участь в Олімпійських іграх.

Найменування НОК повинно відповідати територіальним межах і традиціям його країни і повинно бути затверджено МОК. МОК не вимагає уніфікації назв НОК. Вони в різних країнах називаються по-різному: наприклад, Національний олімпійський комітет України, у Великій Британії - Британська олімпійська асоціація, в Німеччині - Німецький олімпійський спортивний союз і т. д.

Членами НОК є національні спортивні федерації, що займаються специфічною спортивною діяльністю у своїй країні і на міжнародному рівні, зокрема, організують і беруть участь в змаганнях і здійснюють тренувальні програми для спортсменів. НОК не повинен визнавати більш ніж одну національну спортивну федерацію (НСФ) для кожного виду спорту, що керується відповідною міжнародною федерацією (МФ).

Всесвітня асоціація національних олімпійських комітетів (АНОК) була офіційно створена 1979 р. внаслідок небажання МОК мати справу з існуючими

до того об'єднаннями НОК. Штаб-квартира АНОК розташовується в Парижі. Місія АНОК – представляти інтереси НОК і пояснювати їх точку зору з усіх питань, що пов'язані з Олімпійським рухом, особливо з ОІ. Головна функція АНОК – збирати усі НОК на генеральних асамблеях, що проводяться один раз на два роки. Кожен НОК має один голос на цих асамблеях згідно принципу «Одна країна – один голос». Незмінний президент АНОК Маріо Васкес Ранья (Мексика) ніколи не протиставляв цю організацію МОК і в 1991 р. став його членом.

В АНОК входять п'ять континентальних асоціацій, до того ж деякі з них існують довше аніж сама АНОК. Сьогодні кожна асоціація проводить власні спортивні змагання на тих же принципах і умовах, які лежать в основі організації МОК Олімпійських ігор: Азіатські ігри проводяться з 1951 р., Панамериканські – з 1951 р., Тихоокеанські – з 1963 р., Африканські – з 1965 р., Європейський юнацький олімпійський фестиваль – з 1991 р. Останній призначений для юнаків у віці до 18 років і має як зимову так і літню версії (так само й Азіатські ігри).

Хоча НОК об'єднує спільна місія, вони значно відрізняються у залежності від того, яку саме країну представляють. Їх можна згрупувати наступним чином:

- a. політично незалежні НОК, які мають значні власні ресурси в доповнення до наданих організацією «олімпійська солідарність» або державою (Австралія, Бельгія, Італія, Канада, США і Японія);
- b. політично незалежні НОК, які не мають власних значних фінансових ресурсів (НОК Великої Британії, Австрії, Бразилії, Нової Зеландії, Португалії, Франції, Швейцарії);
- c. НОК, які контролюються органами державної влади як за допомогою фінансових механізмів, так і політичними засобами (колишні країни СРСР, більшість азіатських, Африканських та латиноамериканських країн);
- d. «примарні» НОК, що з'являються один раз в кожні чотири роки з розрахунком на символічну участь в Іграх (НОК Джибуті, Ефіопії та деякі ін.).

Міжнародний олімпійський комітет допомагає НОК виконувати їх місію, використовуючи свої особисті підрозділи і "Олімпійську солідарність". МОК рекомендує національним олімпійським комітетам регулярно (по можливості щорічно) організовувати у своїх країнах Олімпійський день або Олімпійський тиждень з метою популяризації олімпійського руху, включати у свою діяльність пропаганду культури і мистецтва в області спорту і олімпізму, брати участь в програмах "Олімпійській солідарності", знаходити джерело фінансування - тими способами, які сумісні з фундаментальними принципами олімпізму.

У разі порушення Олімпійської хартії, Всесвітнього антидопінгового кодексу і будь-якого іншого нормативного акту, сесією МОК або виконкомом МОК стосовно НОК можуть бути застосовані такі заходи і санкції, як

тимчасове усунення (вирішує виконком МОК), тимчасове позбавлення визнання (вирішує виконком МОК), остаточне позбавлення визнання (вирішує сесія МОК), відміна права організувати сесію МОК або Олімпійський конгрес (вирішує сесія МОК).

Окрім заходів і санкцій, передбачених у разі порушення Олімпійської хартії, МОК може прийняти усі необхідні заходи для захисту олімпійського руху в країні того або іншого НОК (а саме - припинення або позбавлення визнання такого національного олімпійського комітету), якщо діючі в цій країні конституція, законодавство або інші нормативні акти або будь-який акт урядового органу або будь-якої іншої організації заважають діяльності НОК або формуванню і вираженню його волі.

Цікаво знати:

¹ Умова МОК про визнання країни-кандидата ООН обумовлена тим, що в свій час Хуану Антоніо Самаранчу довелося вирішувати питання стосовно Гібралтару і Каталонії, які створили місцеві НОК, що стало болючою темою для президента – іспанця. Проте, з будь-якого правила є виключення. МОК дозволив Палестині приймати участь в Іграх 1996 р., хоча її територія формально не є незалежною державою. Свій НОК зберіг Гонконг, після того як в 1997 р. колишня британська колонія зєдналася з Китаєм, а от Макао не було дозволено мати власний НОК.

²

Кількість НОК на різних континентах

<i>Частина світу</i>	<i>Азія</i>	<i>Америка</i>	<i>Африка</i>	<i>Європа</i>	<i>Океанія</i>
<i>Кількість НОК</i>	45	41	53	50	17

6. Міжнародна олімпійська академія (МОА), Олімпійський музей

Проблеми олімпійської освіти - поширення знань про олімпізм, історію Олімпійських ігор Стародавньої Греції і сучасності, принципи та ідеї сучасного спорту, місце олімпійського спорту в системі виховання та освіти, його зв'язки з іншими явищами громадського життя, теорія і практика підготовки і змагальної діяльності спортсменів й інші питання - постійно знаходяться у сфері особливої уваги Міжнародного олімпійського комітету. Питання олімпійської освіти уперше були порушені на 3-ій сесії МОК (1897 р.) в Гаврі і неодноразово обговорювались на його наступних сесіях.

Засновник Олімпійських ігор сучасності П'єр де Кубертен підкреслював, що МОК повинен чітко усвідомлювати свою освітню роль в олімпійському русі і зобов'язаний забезпечити належне місце спорту в освітніх програмах в усіх країнах світу. В той же час перший «фундаментальний принцип» Олімпійської хартії каже, що Олімпізм з'єднує «спорт з культурою та освітою». спрямовуючись до створення «стилю життя, який базується на радості від зусилля, виховній цінності хорошого прикладу, соціальній відповідальності і повазі до всезагальних основних етичних принципів».

Сьогодні існують різні організації, покликані вирішувати завдання олімпійської освіти: Міжнародна олімпійська академія (МОА), Олімпійський музей, національні олімпійські академії (НОА), міжнародні і національні центри олімпійських досліджень і освіти, Міжнародний комітет П'єра де Кубертена та ін.

Останніми роками в навчальні програми з фізичного виховання в загальноосвітніх школах і вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту включається навчальні дисципліни "Олімпійський спорт", «Олімпійська освіта», створюються кафедри олімпійського спорту, що стали освітніми і дослідницькими центрами. Наприклад, в Україні за ініціативою Національного олімпійського комітету, Олімпійської академії України і за підтримки Міністерства освіти і науки України в навчальні програми введені обов'язкові розділи, присвячені історії Олімпійських ігор, а також факультативні курси для поглибленого вивчення олімпійського спорту.

Комісія атлетів МОК рекомендувала створити в різних країнах академії спорту - організації, які об'єднували б тих видатних спортсменів, хто завершив спортивну кар'єру, життєвий шлях яких може служити прикладом для дітей і молоді. Наприклад, у створеній в 2006 р. Академії спорту України об'єднані відомі спортсмени, що здобули не лише видатні результати в спорті, але і успіхи в житті після закінчення спортивної кар'єри. Члени цієї Академії проводять безліч заходів для дітей і молоді - олімпійські уроки, тематичні зустрічі, різного роду змагання, виступають в засобах масової інформації. Основні аспекти такої діяльності - культурні, історичні, виховні і освітні цінності олімпійського спорту, патріотизм, працелюбство і самовіддача, без яких, як і в будь-якій іншій сфері діяльності, неможливі досягнення в спорті.

Уперше ідею створення навчального центру на території Стародавньої Олімпії офіційно висловив представник НОК Греції професор Іоанніс Хрісафіс на VIII Олімпійському конгресі 1925 р. при обговоренні питання про відродження Стародавнього гімнасія. У 1927 р. під час відвідування П'єром де Кубертеном Греції у зв'язку з відкриттям в Олімпії меморіальної стели, встановленої на честь відродження Олімпійських ігор, знову було піднято питання про відкриття в Олімпії культурного центру.

На сесії МОК, проведеною в Афінах в 1934 р., усебічно розглядалося питання про створення в Олімпії культурно-освітнього закладу. НОК Греції запропонував своїми силами реконструювати стадіон і іподром в Олімпії, побудувати археологічний музей за рахунок засобів країн-учасниць, зберегти священний Алтис. Особлива заслуга у вирішенні цього питання належить генеральному секретареві НОК Греції Іоанісу Кетсеасу і професорові з Німеччини Карлу Дієму. Ініціатори створення Міжнародної олімпійської академії представляли її подібній відомій Академії Платона - освітній установі, заснованій в IV ст. до н.е.

Відповідно були сформовані принципи діяльності Олімпійської академії, в основі яких виявилися поширення і захист філософії олімпізму, її духовних і моральних цінностей, протидія всякого роду зовнішнім діям, здатним завдати збитку гуманістичній складовій олімпійського спорту. Формування цих

принципів спиралося на багаторічну діяльність П'єра де Кубертена, який упродовж десятиліть домагався вдосконалення філософських, виховних і освітніх сторін олімпійського спорту. Ці питання Кубертен неодноразово піднімав на Олімпійських конгресах, звертаючи увагу і на необхідність створення університетської освітньої установи космополітичного і демократического плану, основною метою якого стало б поширення олімпійських принципів, досягнень і ідеалів.

У 1938 р. Карл Дієм запропонував створити в Олімпії Міжнародну олімпійську академію, яка, по його задуму, повинна була працювати під керівництвом Міністерства освіти і Олімпійського комітету Греції. Дієм розробив структуру академії, написав зразковий навчальний план і почав активне листування з цього питання з Іоанісом Кетсеасом - генеральним секретарем Олімпійського комітету Греції. Проект був підтриманий Олімпійським комітетом Греції, отримав підтримку МОК, проте його реалізація затримувалась з фінансових міркувань.

Урочисте відкриття Міжнародної олімпійської академії відбулося влітку 1961 р. одночасно з відкриттям стадіону Стародавньої Олімпії. В ті роки в Олімпії не було ні бібліотеки, ні аудиторій. Слухачі МОА жили в наметах, а займалися на відкритому повітрі. У період з 1961 по 1964 р. робота Міжнародної олімпійської академії обмежувалася проведенням щорічних сесій. У наступні роки об'єм роботи МОА і її роль в системі олімпійської освіти стали розширюватися. Нині МОА щорічно проводить в Олімпії більше сорока міроприємств, що мають важливе значення .

У заходах МОА за 1961-2009 рр. прийняли участь більше 40 тис. учасників з різних куточків нашої планети. Багато хто з них зробив значний внесок до поширення олімпійських ідеалів у своїх країнах.

За великі досягнення в реалізації гуманістичних ідей олімпізму, розвиток олімпійського руху МОА була двічі (у 1961 і 1970 рр.) удостоєна призу Бонакоса (члена МОК для Італії в 1925-1953 рр.), в 1981г. нагороджена Олімпійським кубком, заснованим П'єром де Кубертеном.

Постійно удосконалюється матеріально-технічна база Міжнародної олімпійської академії. У 1967 р. введена в дію перша будівля Академії. На її території з'явилися нові спортивні споруди, облаштовані гуртожитки і інші об'єкти. У 1994 р. було завершено будівництво нового конференц-центру, що відповідає сучасним вимогам.

Основний напрям діяльності Міжнародної олімпійської академії - її функціонування як міжнародного культурного центру, покликаною зберігати і поширювати дух олімпізму, вивчати і реалізовувати громадські і виховні принципи Олімпійських ігор, консолідувати різні сили навколо олімпійської ідеї.

Для досягнення поставленої мети МОА у своїй діяльності реалізує такі завдання:

- діяти як міжнародний академічний центр олімпійської освіти і досліджень;

- діяти як міжнародний форум для вільного вираження і обміну ідеями серед членів олімпійської сім'ї - вчених, спортсменів, спортивних керівників, педагогів, діячів мистецтва, а також молоді всього світу;
- об'єднувати людей всього світу у дусі дружби і співпраці;
- застосовувати отримані знання і досвід реалізації ідей олімпізму в різних країнах;
- берегти і поширювати ідеї і принципи олімпійського руху у світі;
- співпрацювати і підтримувати національні олімпійські академії і інші інститути, основою діяльності яких являється олімпійська освіта;
- проводити подальші дослідження в галузі олімпізму, а також сприяти підвищенню його ролі в розвитку сучасного суспільства.

В основі діяльності Міжнародної олімпійської академії лежить реалізація освітніх програм шляхом проведення щорічних міжнародних сесій:

- студентської молоді;
- аспірантів і докторантів;
- президентів національних олімпійських академій, членів і представників національних олімпійських комітетів і національних спортивних федерацій;
- викладачів вищих навчальних закладів, коледжів, шкіл і інших освітніх структур;
- представників установ і організацій, діяльність яких пов'язана з олімпійським рухом, - національних олімпійських академій, міжнародних спортивних федерацій, об'єднань спортивної медицини, асоціацій тренерів, суддів і спортивних керівників;
- спортивних журналістів;
- спортсменів-учасників Олімпійських ігор.

У МОА також проводяться спеціальні сесії для інститутів, що не мають прямого відношення до олімпізму, але спрямованих на поширення олімпійських ідей. Підтримуються візити спеціалістів, дослідження яких присвячені розвитку олімпійського руху, проводяться наукові конференції та ін.

Адміністративними органами МОА є Правління, яке складається з одинадцяти членів з чотирирічним терміном повноважень, та Виконавчий комітет, що складається з п'яти членів.

Правління («Ефорія») складається з наступних членів:

- три члени, призначені МОК,
- п'ять членів, призначені НОК Греції, серед яких президент та генеральний секретар НОК Греції,
- член МОК від Греції,
- мер стародавньої Олімпії,
- видатна особистість у сфері олімпізму, спорту, культури чи освіти, або інша видатна особистість.

Керівництво діяльністю МОА здійснює *виконавчий комітет*, який складається з президента, віце-президента та трьох членів. Всі вони є членами НОКу Греції та інших грецьких організацій. Виконавчий комітет МОА НОК Греції обирає на 4 роки.

Академія організовує літні двотижневі сесії. Ці сесії проводяться в Олімпії. Згідно статуту можуть бути проведені і додаткові сесії в будь-який інший час.

Заявки на участь в сесіях подаються національними олімпійськими комітетами. Кожна держава має право делегувати для участі в сесії не більше 10 чоловік. Перевага надається студентам та аспірантам інститутів фізичної культури, а також спортивним діячам, тренерам та провідним спортсменам. Число учасників сесій досягає 200 чоловік, а кількість лекторів – 20. Видатки на проведення сесій бере на себе Олімпійський комітет Греції.

В період з 1961 по 1964 рр. роботу МОА було обмежено тільки проведенням щорічних сесій. Пізніше роль МОА в олімпійській системі збільшилась. Наприклад, у 1990 р. було проведено 21 сесію, в якій взяло участь більш ніж 2100 слухачів. Станом на 1 січня 1994 р. МОА відвідало 25 тис. Чоловік з 90 держав.

Національні олімпійські академії (НОА) є невід'ємною частиною МОА. Їх поява обумовлена цілями та діяльністю Міжнародної олімпійської академії.

Протягом двох десятиліть після заснування МОА почали з'являтися національні олімпійські академії (НОА) в різних формах, щоб підтримати діяльність МОА на національному рівні та взяти на себе відповідальність за просування та захист освітньої частини олімпійського руху.

Еволюція НОА відбулася з початком президентства Хуана Антоніо Самаранча (1980-2001), коли в 1983 році, під час засідання Комісії МОК з Міжнародної олімпійської академії, МОК наполегливо закликав НОК приступити до створення національних олімпійських академії. Протягом президентства Самаранча було засновано 114 НОА із 149, які існують зараз, і це свідчить про великий вплив цієї фігури-реформатора на олімпійський рух.

Ще одним культурним центром олімпійського спорту, який зберігає його культурні цінності та історію є Олімпійський музей, який був заснований 23 червня 1993 за ініціативою Голови МОК Хуана Антоніо Самаранча. Два роки по тому Олімпійський музей завоював титул "Європейського музею 1995 року".

Основна мета Олімпійського музею це просування цінностей спорту і олімпізму. Реалізується вона у наступних напрямках:

1 Обмін інформацією та передовим досвідом.

2 Заохочення співпраці із загальних питань, з якими стикаються члени Олімпійського руху.

3 Робота над загальними проектами, зокрема над виставами, освітніми програмами, заходами, управлінням колекціями, зв'язком та комерційним розвитком.

4 Пошук шляхів для масштабної роботи мережі олімпійських музеїв з метою підвищення ефективності і досягнення економії.

Олімпійська мережа музеїв нині включає 22 музеї у різних країнах світу, які тісно співпрацюють і доповнюють матеріали один одного.

Олімпійський музей в Лозанні, проводить тимчасові і постійні виставки творів мистецтва, що мають відношення до спортивної інфраструктури та

олімпійського руху. Налічує понад 10 тисяч експонатів, що робить його найбільшим спортивним олімпійським музеєм у світі.

До музею прилягає живописний парк з безліччю скульптур на спортивну тематику, серед яких найбільшу популярність здобули "Американський атлет" француза Огюстіна Родена і робота його співвітчизниці Нікі де-Сен-Фалло "Футболісти".

Артефакти в колекціях Олімпійського музею представляють широке коло історичних епох. Робота музею полягає у тому, щоб зберегти і поділитися цією унікальною спадщиною. Музей завжди прагне до послідовності в своїх колекціях, які розробляються в рамках фінансових і матеріально-технічних ресурсів.

Олімпійський музей завжди перебуває у пошуках матеріалів, які б могли заповнити прогалини у його колекціях. Зусилля фахівців, в основному фокусується на придбанні предметів, які рідко або недостатньо представлені в його колекціях, в тому числі спортивного обладнання до 1984, уніформи спортсменів від 1964, церемоніальні вбрання до 1988, артефакти перших Олімпійських ігор в сучасну епоху.

Кожні два роки, під час і після кожних Олімпійських ігор, музей зосереджує свою діяльність на зборі символічної атрибутики, таких як медалі, офіційні плакати, талісмани й інвентар спортсменів переможців та артефактів, що ілюструють олімпійські цінності, церемонії та Олімпійську спадщину.

7. Штаб-квартира МОК і її правовий статус на території Швейцарії

Упродовж останніх 30 років Олімпійській системі все частіше доводиться зіштовхуватися, створюваний протягом ХХ та початку ХХІ століття, сьогодні знаходиться у конфронтації з органами державної влади і юридичними нормами, які вони вводять на національному чи міжнародному рівнях.

В 1960-х роках міжнародним спортом зацікавилася ООН. Бойкоти, оголошені Іграм деякими урядами в 1972 р., серйозно вплинули на Олімпійську систему. В 1995 році у спортивному секторі активно розпочали діяти ЄС та його члени.

Кінець ХХ століття став переломним моментом для спорту через випадки вживання допінгу, корупції і насилля. Саме такі проблеми призвели до того, що уряди різних країн почали все активніше приймати участь в управлінні світовим спортом і змушували олімпійську систему шукати і розвивати нові шляхи роботи з органами державної влади

Не дивлячись на зовнішні ознаки, які час від часу вказують на протилежне, МОК не є міжнародною організацією в повному сенсі цього слова, а являє собою неурядову організацію в організаційно-правовій формі асоціації, яка діє у відповідності до законодавства Швейцарії. Оскільки штаб-квартира МОК з 1915 року розташована в Лозанні, цей статус з 1970 року чітко прописаний в Олімпійській хартії і робить МОК юридичною особою Швейцарії. Більше того, в спортивному законодавстві багатьох країн МОК вказаний як хоронитель олімпійських ідеалів і (або) як організація, котра формує список заборонених

для використання речовин (сьогодні це завдання лежить на Всесвітньому антидопінговому агентстві).

Під час Першої світової війни президент МОК барон П'єр де Кубертен, запропонував перенести штаб-квартиру організації з Парижу в невелике місто на березі Женевського озера у Швейцарії. Так, після 21-го року, проведеного на берегах Сени, МОК переїхав спочатку до будівлі лозаннського казино Монбенон, потім до вілли Мон-Репо і, нарешті, в 1968 році в замок Віді. У 1986 році відкрив свої двері «Олімпійський дім» - вперше в історії Олімпійського комітету вся його діяльність була зосереджена в одній будівлі.

В 1980 році, під час президентства Самаранча, МОК постійно підвищував рівень свого міжнародного визнання, починаючи з країни, яка його прийняла ¹.

1981 року МОК отримав у власність комерційні права на олімпійські кільця згідно договору, підписаному в Найробі під егідою Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Таким чином, в 1981 році МОК був визнаний Швейцарією і в певній мірі – частиною міжнародного співтовариства, а саме тими країнами, які підписали даний договір про охорону олімпійського символу в Найробі ².

Це визнання, тим не менше, залишається нестабільним. Прошло вже більше 30 років, а МОК все ще немає домовленості зі Швейцарією про штаб-квартиру, не дивлячись на те, що такі неурядові організації, як Міжнародна асоціація повітряного транспорту, Міжнародний комітет Червоного Хреста і Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією, вже підписали схожі договори кілька років тому. Ймовірно, уряд Швейцарії хоче уникнути прецеденту, яким могли б скористатися приблизно 30 штаб-квартир МСФ, які розташовані на її території. Проте деякі з них і не прагнуть цього.

За часи президентства у Швейцарії Адольфа Огі було зроблено окремі спроби покращення умов для МОК і тих МСФ, штаб-квартири яких розташовані у Швейцарії. Зокрема, Огі домігся, щоб в 1997 році спорт був включений у ведення очолюваного ним департаменту оборони. Він також був президентом Заявочного комітету міста Сьон (Швейцарія), яке було претендентом на проведення зимових Ігор і яке ефектно провалилося в ході голосування МОК в 1999 році.

Врешті 1 листопада 2000 року МОК і уряд Швейцарії підписали Угоду про статус МОК у Швейцарії.

У 2001 році кантон (адміністративно-територіальна одиниця Швейцарії) Во і місто Лозанна у тісній співпраці зі Швейцарською конфедерацією сформулювали найбільш сприятливі умови для приблизно 25 МСФ. Ці умови стосувалися в'їзду в країну проживання, дозволу на роботу і податкових зобов'язань співробітників цих організацій. На березі Женевського озера спорудили міжнародний спортивний адміністративний комплекс, який «поселив» невеликі федерації, тоді як масштабніші (UEFA, UCI, FIVB) побудували власні споруди, наслідуючи приклад МОК, який зробив це 20 років до того.

Отже, ХХІ століття вдало розпочалося для МОК та інших спортивних організацій, які базувалися у Швейцарії. Таким чином, Лозанна цілком виправдовує титул Олімпійської столиці, який їй надав МОК в 1993 році.

Цікаво знати:

¹ 17 вересня 1981 року Федеральна рада Швейцарії видала указ про «особливий характер міжнародного закладу», який підтверджував два привілеї для МОК:

3. звільнення від прямих податків на доходи;

4. можливість набирати адміністративний персонал без обмежень за національною ознакою. Для МОК це було дуже вагомим. Адже в той час іноземцю було вкрай важко отримати дозвіл на роботу у Швейцарії.

² США і ще 15 країн не підписали договору в Найробі, оскільки це було невигідним з комерційної точки зору для їхніх Ноків.

8. Олімпійська система і ООН

В 1960-х роках МОК вирішив підвищити свій авторитет на міжнародній арені і з цією метою звернувся в Організацію Об'єднаних Націй. Саме у цей час ООН особливо почала цікавитися спортом у зв'язку з проблемою апартеїду.

Під натиском міжнародного співтовариства МОК заборонив Південній Африці приймати участь в олімпійських заходах починаючи з Ігор 1964 року в Токіо. Команда з Родезії, де в той час при владі перебував фашистський режим, була відсторонена від Ігор 1972 року в Мюнхені, не дивлячись на те, що вже прибула до Німеччини. МСФ також довелося виключити ці країни зі своїх змагань. Деякі федерації, наприклад регбі і крикету, відмовлялися виключати їх, проте самі стали об'єктами різних бойкотів в ЗМІ.

Вища рада африканського спорту – орган, заснований 1965 року для організації перших Всеафриканських ігор і пов'язаний з деякими африканськими урядами, під приводом приїзду в Пд. Африку команди Нової Зеландії з регбі оголосив бойкот Іграм 1976 року в Монреалі, не дивлячись на те, що регбі не входило до програми Ігор. Наступного року ООН прийняла резолюцію проти апартеїду у спорті, яка у 1985 році стала Конвенцією ¹. Лише після зміни політичного режиму Пд. Африка змогла повернутися в лоно Олімпійської системи – в 1992 році на іграх в Барселоні, через 25 років після виключення.

ООН втручається також у світову спортивну систему шляхом різних ембарго, які вводяться в результаті конфліктів або громадянських війн. Одне з них, яке стосується колишньої Югославії, мало особливий вплив на олімпійську систему на початку 1990-х років. Резолюція Ради Безпеки №757 вперше згадала спорт в якості предмету санкцій і тим самим поставила під загрозу участь югославських спортсменів (головним чином із Сербії) в Іграх 1992 року в Барселоні.

МОК визнав НОК Словенії і Хорватії одразу ж, як тільки ці країни були визнані міжнародним співтовариством: участь в Іграх спортсменів із утворених

держав не була проблемою з точки зору олімпійських і міжнародних порядків. Проте Іспанія, як член ООН, почувала себе зобов'язаною відсторонити команду НОК Югославії від участі в Іграх наперекір усім правилам МОК, що гарантують доступ до Ігор усім визнаним НОКом. Таким чином, через ООН все міжнародне співтовариство чинило тиск на МОК. Змусивши його виключити Югославію. МОК уже стикався з подібною проблемою, яка вперше постала перед ним в 1976 році, коли влада Канади відмовила у можливості в'їжджати на територію країни тайванським спортсменам під приводом того, що Канада визнавала лише Китайську Народну Республіку. Володіючи кращими дипломатичними навиками, ніж його попередник Кілланін, який у підсумку погодився з рішенням Канади, тодішній президент МОК Самаранч знайшов компромісне рішення: югославські спортсмени виступали на Іграх як «незалежні» учасники, під Олімпійським прапором.

Це рішення було прийнято в результаті переговорів з ООН, які були проведені її колишнім співробітником, що згодом став радником президента МОК, - ефіопом Фетру Кидане. Працюючи в минулому журналістом. Він дуже добре розумів функціонування як Олімпійської системи, так і ООН і став правою рукою Самаранча після Ігор в Барселоні, відповідаючи за зближення цих двох організацій. В 1993 році на 48-й Генеральній асамблеї ООН були розглянуті дві резолюції:

1. передбачалося створення Олімпійського перемир'я ², беручи до уваги Ігри 1994 року в Ліллекхаммері;
2. пропонувалося оголосити 1994 рік Міжнародним роком спорту і Олімпійського ідеалу.

Обидві резолюції були прийняті одноголосно.

Члени ООН закликали утриматися від будь-яких військових дій протягом 15 днів Ігор і один тиждень до і після їх проведення ³. Подібні резолюції пропонуються з 1996 року усіма країнами, які організують літні чи зимові Ігри, і приймаються Генеральною Асамблеєю ООН осінню, безпосередньо перед кожними Іграми. Ці документи сьогодні є частиною символічної традиції олімпійських ігор.

Проте, ефективність цього механізму фактично ніколи не перевірялася. З 1994 року багато війн не припинялися на період Ігор. В тому числі і війни за участю військ країни, яка приймала Ігри. Наприклад італійська армія воювала в Іраку під час Ігор 2006 року в Турині; Росія підтримувала збройний конфлікт на сході України під час проведення Зимових ігор 2014 року в Сочі). Тим не менше, варто нагадати, що США не бомбардували Ірак під час Ігор 1998 року в Нагано, не дивлячись на те, що прес-секретар американського президента заявляв, що зовнішня політика США не приймає до уваги спортивні події.

Більше того, кожна наступна резолюція адресується до МОК і тим самим робить більш помітною його роль на міжнародній арені. Окрім того, за ініціативою уряду Греції, МОК створив особливий фонд, розташований в Лозанні та Афінах, покликаний увічнити Олімпійське перемир'я. Його очолюють президент МОК та колишній міністр закордонних справ Греції, а

керівництво здійснює посол Греції. МОК вважає цей комітет засобом розповсюдження ідеалів миру і підвищення міжнародного статусу Комітету.

Зблизившись з ООН, в 1990-х роках МОК підписав велику кількість угод про співпрацю з більшістю агентств ООН і з її дочірніми структурами, такими як Програма ООН з міжнародного контролю над наркотиками і попередженню злочинності (1995 р.), Всесвітня метеорологічна організація (1996 р.), Всесвітній банк (1996 р.), Програма розвитку ООН (1996 р.), Всесвітній поштовий союз (1997 р.), Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (1997 р.) та ін. Окрім того активна співпраця ведеться між МОК та Управлінням Верховного Комісара ООН по справах біженців, Міжнародним союзом електров'язку, Спільною програмою ООН з ВІЛ/СНІДу і т. д.

Невелика відстань, яка відділяє Лозанну, де розташовується МОК, від Женеви, де знаходиться європейська штаб-квартира ООН, беззаперечно, не останній фактор, який сприяє цій кількості підписаних угод.

Прапор ООН здіймається над олімпійськими стадіонами з Ігор 1998 року в Нагано. Президенти МОК двічі були запрошені на Генеральну Асамблею ООН – в 1995 р. (Самаранч) і 2002 р. (Рогге) ⁴.

Наприкінці 2001 року, генеральний секретар ООН Кофі Аннан призначив спеціальним радником зі спорту задля розвитку і миру Адольфа Огі, який вийшов зі складу уряду Швейцарії наприкінці 2000 року. В європейській штаб-квартирі ООН в Женеві, виходячи із вкрай обмеженого бюджету, виділеного швейцарською Конфедерацією, Огі створив офіс і мобілізував різні компоненти системи ООН, об'єднавши їх у міжвідомчу групу зі спорту, яку очолив сумісно з директором Дитячого фонду ООН. В 2003 році Огі організував Перший міжнародний форум зі спорту задля розвитку і миру у швейцарській федеральній спортивній школі в Маколіне.

Наприкінці 2003 року Огі приймав участь в голосуванні на Генеральній Асамблеї ООН з приводу запропонованої Тунісом резолюції про економічний і соціальний розвиток засобами спорту. Як наслідок, 2005 рік було оголошено Міжнародним роком спорту, і в Маколіне відбувся Другий міжнародний форум зі спорту задля розвитку і миру. Адольф Огі пішов у відставку наприкінці 2007 року, після того як допоміг створити перше Управління зі спорту задля розвитку і миру у нью-йоркській штаб-квартирі ООН.

Таким чином спортивний рух досягнув політичного прогресу в межах ООН, на межі ХХ-ХХІ ст. В 1950-60-х рр. спорт належав головним чином до сфери діяльності ЮНЕСКО, оскільки він вважався частиною як культурного, так і фізичного виховання, яким і займається ця спеціалізована організація ООН, розташована в Парижі. Наприклад, в 1958 році, вона схвалила створення Міжнародної ради зі спортивної науки і фізичного виховання, як автономної організації, що об'єднала усі структури, спрямовані до співпраці в цій сфері.

Проте, лише після бойкотів групи африканських країн, викликаних расовим апартеїдом у Південно-Африканській республіці, на Іграх 1972 та 1976 років Генеральний директор ЮНЕСКО Амаду-Махтар М'Боу знову звернув увагу на спорт. В 1976 році в Парижі була організована Перша Міжнародна конференція міністрів і керівних працівників, відповідальних за фізичне

виховання і спорт (МІНЕПС I). В 1978 році були створені Міжурядовий комітет з фізичного виховання і спорту, а для фінансового забезпечення його діяльності – Міжнародний фонд для розвитку фізичного виховання і спорту. Зрозуміло, що ЮНЕСКО позиціонувала себе як прямого конкурента МОК і Олімпійської хартії. За допомогою МСФ і їх президента, швейцарця Томаса Келлера МОК утримував удар, не дивлячись на вагомі політичні проблеми, в тому числі бойкоти Ігор в Монреалі (1976) і Москві (1980).

Президенту Самаранчу вдалося помягшити ситуацію, підписавши угоду про співпрацю спершу з Генеральним директором ЮНЕСКО Амаду-Махтар М'Боу, а згодом – з його прибічником Федеріко Майором, який був земляком і другом Самаранча. МІНЕПС II, яка відбулася в Москві в 1988 році, сприяла прийняттю спільної резолюції ЮНЕСКО та МОК з проблеми допінгу, яка загострилася після скандалу навколо Бена Джонсона на Іграх в Сеулі в тому ж році. В 1989 році Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла три резолюції, пов'язані зі спортом: про боротьбу з допінгом, про захист універсальності Олімпійських ігор і про необхідність співпраці між керівництвом країн і спортивними організаціями. Прийняті до резолюції ООН про олімпійське перемир'я, резолюції ЮНЕСКО були свого роду, першим свідченням міжнародного визнання МОК.

Коли на початку 1990-х років спортом серйозно зацікавилася ООН, ЮНЕСКО в значній мірі відійшла на другий план. МІНЕПС III, яка відбулася в Пуанта-Дель-Есте (Уругвай) в 1999 році, була практично непомітною. В 2000 році новий Генеральний директор ЮНЕСКО Коїтіро Мацуура, скоротив субсидії у спортивному секторі. І лише три роки по тому, у 2005 році, ЮНЕСКО знову проявила зацікавленість до цієї сфери, прийнявши Міжнародну конвенцію проти допінгу.

Цікаво знати:

¹ Південноафриканська бігунка Зола Бадд, бажаючи прийняти участь в іграх 1984 року в Лос-Анджелесі, змушена була отримати британський паспорт, що стало можливим завдяки громадянству її предків. В 1988 році подібні ситуації були заборонені.

² В античні часи Олімпійське перемир'я (екехірія) захищало усіх, хто тримав шлях в Олімпію на Ігри, які вважалися священним святом. Передбачалось, що грецькі міста-держави гарантують цим людям вільний прохід по своїй території, не дивлячись на безперервні війни.

³ Упродовж усієї історії сучасних Олімпійських Ігор по причині I та II Світових війн не було проведено Ігри Олімпіади 1916 (Берлін), 1920 (Антвеперн), 1940 (Гельсінки) та 1944 рр. (Лондон) та відповідно Зимові Олімпійські ігри 1940 Гарміш-Партенкірхен та 1944 рр. (Кортіна-д'Ампеццо).

⁴ В 2000 році, коли 160 керівників держав і урядів зустрілися в нью-йоркській штаб-квартирі ООН на Семіті тисячоліття, була прийнята фінальна резолюція, яка включає параграф, який закликав держави-учасниці дотримуватися Олімпійського перемир'я і підтримувати МОК в його намаганнях розповсюджувати ідеї миру і взаєморозуміння засобами спорту і

Олімпійських ідеалів. Включення такого пункту в урочисту декларацію – це, по суті, дипломатичний успіх МОК, який, при цьому, є формою його визнання з боку міжнародного співтовариства.

9. Європа і спорт

Спорт зародився і першочергово розвивався в Європі: у Греції, якщо говорити про античні часи, чи в Англії, якщо вести мову про сучасний спорт. Цікаво, що європейські організації почали цікавитися спортом, як соціальним і економічним феноменом лише через багато років після свого заснування. Коли в 1957 році був підписаний Римський договір і забезпечена база для єдиного ринку, відомого сьогодні як Європейський союз, спорт не стояв на порядку денному, хоча й Італія незадовго до цього виступила організатором зимових Ігор в Кортіна-д'Ампеццо, а Рим було обрано столицею літніх Ігор 1960 року. Щоправда, тоді спорт ще не був справжньою індустрією і чиновники, зокрема президент МОК Ейвері Брендедж, не хотіли мати справи з урядами країн.

Наприкінці 1960-х років зацікавленість спортом почала проявляти Рада Європи. Ця міжурядова асоціація, заснована в 1949 році і розташована у Страсбургу (Франція), фактично об'єднала усі західноєвропейські країни – їх було значно більше, аніж тих, що приєдналися до Римського договору (початково шість). Навіть Швейцарія, яка зберігала нейтралітет, була членом Ради з самого її заснування. Після падіння Берлінської стіни більшість країн, які були дещо осторонь, також увійшли в Раду, не дивлячись на те, що критерії вступу були і залишаються достатньо жорсткими.

У відношенні спорту Рада Європи спершу задовольнялася регулярним проведенням зустрічей чиновників вищого рангу, генеральних секретарів і міністрів спорту, які у той час почали з'являтися в урядових структурах європейських країн. Країни Східної Європи проводили аналогічні конференції, які президент Самаранч відвідував щорічно в період з 1980 до 1988 року. Ці конференції проходили вже після створення в 1973 році Європейської спортивної конференції як підрозділу покликаного сприяти зближенню східного і західного блоків Конференції з безпеки і співпраці в Європі (сьогодні Організація з безпеки і співробітництва в Європі). Проте, враховуючи кардинальні політичні зміни в Європі, ця організація повністю втратила свій вплив, не дивлячись на те, що формально продовжує існувати.

В 1971 році в якості першого важливого кроку Рада Європи підтримала створення в Брюсселі центру спортивної інформації «Кліринг хаус», який був закритий 30 років потому, втративши актуальність, але тим не менше збільшивши зацікавленість європейських країн до спорту. В 1975 році Рада змусила міністрів спорту прийняти Європейську хартію «Спорт для всіх», де простежувалася ідея зробити заняття спортом доступними для більшості населення, оскільки це корисно для здоров'я, освіти, соціальної інтеграції, туризму і т. д. В 1977 році Рада Європи створила Комітет з розвитку спорту, щоб об'єднати представників урядових і неурядових організацій, зацікавлених спортом, зокрема європейські спортивні федерації, які почали розвивати свої

структури¹. Комітет з розвитку спорту існує на засоби фонду, створеного в 1978 році і контролюється щорічною Конференцією міністрів.

В 1970-х роках увагу ради Європи почали привертати й інші аспекти спорту. Основним виявилася гостра проблема допінгу, по відношенню до якої було прийнято кілька резолюцій і декларацій. В 1989 році була підписана антидопінгова Конвенція – міжнародний договір, ратифікований великою кількістю країн, в тому числі і за межами Європи.

В 1985 році, кілька місяців потому як на стадіоні «Ейфель» (Брюссель) трагічно загинули близько 40 людей під час фінального матчу Кубку Європи², Рада прийняла Конвенцію «про попередження насилля і хуліганської поведінки глядачів під час спортивних заходів, зокрема футбольних матчів». Разом із законом, прийнятим в деяких країнах-учасниках, ця Конвенція допомогла зупинити стрімке зростання хуліганства.

В 1992 році Рада Європи прийняла Кодекс спортивної етики, призначений для вирішення етичних проблем, які виникають у спорті (расизм, насилля та ін.) і просування принципу справедливої гри. Цей документ є додатком до Спортивної хартії Європи, розробленої в тому ж році з метою підтвердити невід'ємне право кожної людини на спорт і фізичний розвиток.

Сьогодні, на початку ХХІ ст., Рада Європи продовжує стежити за дотриманням прийнятих нею різних конвенцій. Не дивлячись на те, що питаннями спорту замість раніше існуючого окремого управління тепер займається простий відділ. Проте, у 2007 році Рада започаткувала Розширену часткову угоду зі спорту для покращення фінансування своєї діяльності в цьому напрямі. В майбутньому головним засобом участі Ради в питаннях спорту, без сумнівів буде Європейська конвенція з прав людини, яка має свій власний суд в Страсбургу під егідою Ради. В цей суд все частіше звертаються спортсмени, які вважають, що порушуються їх права. Цікаво зазначити, що якщо на початку політика Ради Європи по відношенню до спорту була зосереджена на спорті для звичайних людей («спорт для всіх»), то сьогодні основну увагу приділяє спорту вищих досягнень, видовищним видам спорту і керівництву ними.

Рада Європи не має спеціальної законодавчої основи, яка б дозволила їй запропонувати чітку політику у сфері спорту усьому суспільству. Проте цей недолік не заважає європейським організаціям втручатися у справи спорту принаймні з 1974 року. Саме тоді Суд правосуддя Європейських співтовариств (вища судова інстанція ЄС) виніс рішення по справі «Уолрейв і Кох проти Міжнародного союзу велосипедистів», де йшлося про те, що спорт потрапляє під законодавство Європейського союзу. Якщо мається на увазі його фінансова діяльність, як у випадку професійних велоперегонів. Цей вердикт був підтверджений рішенням, винесеним в 1976 році по справі «Донья проти Пантеро», цього разу справі, яка стосувалася футболу. Під це визначення потрапляє не лише професійний спорт, але й олімпійський, оскільки він також включає фінансову діяльність, яка може протирічити фундаментальним принципам законодавства Союзу.

В 1983 році Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), як його тоді називали, інформувало МОК і спортивні федерації про несумісність деяких їх

фінансових дій з принципами Римського договору. Найбільшою мірою це стосувалося футболу у зв'язку з правилами переходу гравців з однієї команди в іншу і з обмеженнями на кількість іноземних гравців, які є громадянами країн ЄС. В тому числі під прицілом опинилась УЄФА і ФІФА, які, проте, вважали, що зможуть уникнути суду, оскільки діяли на більшій території, аніж ЄЕС.

МОК не вважав себе прямо причетним до цієї проблеми. Не дивлячись на те, що в той час він поступово відкривав допуск до Олімпійських ігор професійним спортсменам, спонсорам і приватним телеканалам. І все ж, в 1993 році Олімпійський комітет Німеччини і Німецька спортивна конфедерація відреагували на дії ЄС створенням бюро зі зв'язків з ЄС в Брюсселі, роль якого полягала у тому, щоб впливати на політику ЄС і його рішення у сфері спорту. Інші НОК і спортивні конфедерації підтримали цю спробу (Австрія, Данія, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, Франція і Швеція), як і Європейські олімпійські комітети (континентальна асоціація НОК). Спорт, як й інші суспільні групи, розпочав лобістську діяльність³ в Брюсселі. В 2001 році директор маленького брюссельського бюро став помічником президента МОК.

І лише відома «справа Босмана»⁴, яку Європейський суд розглядав в 1995 році, змусила спортивний рух зрозуміти, що часи змінилися. Суд виніс рішення, яке стало предметом постійних дебатів і великої кількості публікацій.

Ця справа викликала переполох у спортивному житті і дала привід іншим футболістам звертатися до суду з аналогічних питань: зокрема, у 2001 році так вчинив темношкірий Балог, проте у його випадку мова йшла не про громадянство країн ЄС. Не дивлячись на те, що Балог в останній момент відкликав свою претензію і справу було залагоджено, УЄФА і ФІФА все ж довелося прийняти до уваги зауваження Суду і змінити свої правила міжнародних трансферів. Це був перший випадок, коли міжурядова організація через свою судову систему змусила спортивну організацію відмовитися від деяких своїх «спортивних» правил, які тягнуть за собою фінансові наслідки. Іншим федераціям необхідно було діяти аналогічним чином, зокрема, Міжнародній федерації баскетболу після інциденту з фінським гравцем Лехтоненом у 2000 році. Коли річ йшла про трансферний дедлайн. Не дивлячись на те, що позиція Федерації у цій справі була стійкою, вона тим не менше вирішила забрати усі національні квоти для професійних команд не лише в Європі, але й в усьому світі.

Міжнародна автомобільна федерація, що керує перегонами «Формула-1» також була змушена змиритися з Єврокомісією, в цьому випадку представленою генеральним директором з конкуренції. Часи, коли спортивні федерації не вважали себе суб'єктом національного чи міжнародного законодавства через світові масштаби своєї діяльності, закінчилися.

«Справа Ковпака» (словацького гандболіста) у 2003 році в черговий раз довела, що європейське законодавство застосовується і по відношенні до країн, які не входять до ЄС, але підписали Договір про асоціацію з ЄС. Вплив ЄС на спорт досяг світових масштабів.

Після «Справи Босмана» футбольні та інші професійні спортивні змагання в Європі почали набирати фінансових обертів. В тому числі. Вони почали

привертати увагу головних медіа груп, оскільки можливості трансферів після їхньою лібералізації значно збільшилися. Зросла заробітна плата гравців, і клуби намагалися перевершити один одного, ризикуючи своїми грішми. Зіштовхнувшись з цим феноменом, клуби почали шукати нові способи фінансування (спонсорство, продаж прав на телетрансляції), які привели їх у ще більший тиск європейського права, зокрема того, яке стосується конкуренції.

Для подолання негативного впливу законодавства ЄС на економіку спорту спортивний рух запропонував прописати в законодавстві ЄС «виключне становище спорту», подібно виключному становищу культури, встановленому раніше по відношенню активів і послуг, пов'язаних з цією важливою сферою європейської самосвідомості. Велика кількість оглядачів посилалися на існуючі виключення із антимонопольного закону США, завдяки якому декілька професійних американських видів спорту безбідно існували з 1960-х років.

На якийсь час УЄФА і ФІФА здалося, що «виключне становище» може бути рятівним для них, хоча Європейський суд справедливості у справах, які він розглядав, далеко не завжди приймав рішення проти спортивного руху⁵.

В 1991 році на прохання спортивного руху Єврокомісія започаткувала перший Європейський спортивний форум. Він має консультативний характер і проводиться приблизно один раз на рік. Збираючи представників неурядових спортивних організацій і європейських державних органів для обговорення важливих тем.

У 1992 році Євросоюз фінансував Ігри в Альбервілі і Барселоні і, відповідно, його символіка була присутня на церемоніях відкриття і закриття.

В 1997 році при підписанні амстердамського договору, який вносив зміни до Римського та Маастрихтського договорів, європейські голови держав і урядів в числі інших договорів прийняли Декларацію з питань спорту. Вона визначала соціальну значущість спорту, зокрема його роль у формуванні особистості і об'єднанні людей. По цій причині Декларація закликала органи ЄС прислухатися до спортивних асоціацій. Коли розглядаються важливі питання, що стосуються спорту. Особлива увага, при цьому, повинна зосереджуватися на особливостях олімпійського спорту.

Ця невелика Декларація означала провал спроби за фіксування «виключного становища» спорту в тексті Договору, проте була першою правовою основою для управління спортом на європейському рівні не лише з фінансової точки зору.

У 2000 році на засіданні Європейської ради в Ніцці була прийнята нова Декларація. Ініціатива походила від Франції. Ніццька декларація більш детальна, аніж амстердамська, підтверджує соціальну значущість спорту, який повинен бути доступний кожному і визнає центральну роль спортивних федерацій та їх незалежність у встановленні спортивних правил. Вона залишає за клубами право готувати нові спортивні кадри і закликає до захисту молодих спортсменів. Окрім того вона рекомендує спортивним організаціям гарантувати чесність проведення змагань і адаптувати контракти спортсменів стосовно правових особливостей спорту.

Не дивлячись на детальність Ніццької декларації, їй все ж не вдалося забезпечити правову базу, таку ж міцну, як статті Договору, присвячені, наприклад, свободі пересування чи конкуренції.

Таким чином, спортивний рух в Європі продовжував закликати до включення спорту в європейські договори..

У лютому 2002 року з'явилася можливість розробити європейську конституцію. На саміті міністрів спорту в Альмерії представники 11 європейських країн підтримали ідею про те, що спорт не повинен бути тією сферою, у яку може втручатися ЄС. На цій базі було прийнято рішення оголосити Європейський рік спорту, беручи до уваги Євро-2004 в Португалії та Ігри Олімпіади в Афінах 2004 р – дві події, інфраструктури яких частково фінансував ЄС.

У проекті Європейського конституційного договору, представленого на саміті в Салоніках (Греція) і прийнятого у 2004 році, мова про спорт йшла у ст. 16, де про нього згадувалося поряд із освітою та культурою і більш детально – в ст. III-182, яка встановлювала прямий зв'язок спорту із зазначеними сферами.

Європейська конституція, не дивлячись на те, що була ратифікована деякими країнами ЄС, провалилась після референдумів у Франції та Нідерландах, у підсумках яких зазначені країни відкинули її. «Спрощенна» версія була прийнята в грудні 2007 року. Стаття 149 нового Договору передбачає, що «Союз буде сприяти розвитку спорту в Європі, беручи до уваги специфічну природу спорту, його структури, базовану на принципах добровільної діяльності, і його соціальну і освітню функції». Окрім іншого, в тексті йдеться, що дії Союзу будуть спрямовані на «розвиток європейського спорту, пропаганду чесності і відкритості у спортивних змаганнях, співпрацю між відповідальними за спорт органами і захист фізичної і моральної недоторканості спортсменів і спортсменок». У свою чергу, документ не визнає виключного становища спорту по відношенню до закону про конкуренцію, він просто дозволяє ЄС враховувати визначені особливості спорту.

Проте й виключне становище спорту не до кінця влаштувало МОК та МСФ, оскільки вони прагнули цілковитої незалежності від європейських суддів.

Літом 2007 року Єврокомісія опублікувала свою першу Білу книгу про спорт, яка готувалася протягом багатьох місяців. Метою цього видання було визначити стратегічний напрям по відношенню ролі спорту в Європі і запропонувати ряд ініціатив, як конкретних, так і загального характеру, які склали в комплексі «План дій Кубертена», не будучи, при цьому, ні законами, ні постановами.

Підтвердивши знову, що спортивна діяльність є предметом застосування законів ЄС і відкинувши виключне становище спорту, цей документ, тим не менше визнає, що спорт володіє двома специфічними характеристиками, які варто враховувати: правилами, що гарантують цілісність спортивних змагань і пірамідальною структурою федерацій, створених на основі національних організацій. Проте, МСФ, МОК та ФІФА доволі жорстко відреагували на цей документ, випустивши спільний прес-реліз, що само по собі вкрай рідкісне

явище. Вони заявили, що Біла книга знаходиться «в повному протиріччі з фактичною архітектурою Олімпійського руху, ігноруючи, в тому числі, регулюючі компетенції міжнародних федерації».

МОК і ФІФА приєдналися до УЄФА та інших європейських федерацій з командних видів спорту, вимагаючи більш стабільного правового середовища для спорту в Європі, зокрема, надання спортивним організаціям можливості самостійно і з власного розсуду встановлювати для себе правила. У листопаді 2007 року їм вдалося змусити уряди Нідерландів та Франції підписати звернений до Євро комісії меморандум з проханням про більшу юридичну визначеність в питаннях професійного спорту. В тому ж місяці, реагуючи на стурбованість Євро комісії з приводу насилля (хуліганської поведінки і расизму) та корупції (договірні матчі і незаконні ставки) у футболі, президент УЄФА закликав до створення у співпраці з Євро полем європейської спортивної поліції.

Не дивлячись на викликане публікацією Білої книги розчарування, великі спортивні організації світу і Європи заявили, що вони хотіли б продовжити співпрацю з країнами – членами ЄС, Європарламентом і Єврокомісією. Така співпраця фактично стала нормою протягом наступних років. Вищі урядові органи Європи у значній мірі впливали на світ спорту, подобалося це спортивним організаціям чи ні.

Цікаво знати:

¹ В 1960 році УЄФА організувала кубок націй, відомий сьогодні як Євро, - один із провідних спортивних заходів у світі.

² Ейзельська трагедія трапилася 29 травня 1985 року перед фінальним матчем Кубка європейських чемпіонів між англійським «Ліверпулем» та італійським «Ювентусом», коли дії англійських футбольних фанатів спричинили тисняву і як наслідок обвал стіни стадіону «Ейфель» (Брюссель, Бельгія). Загибло 39 осіб, 32 з яких були італійськими тифозі (футбольні фанати), сотні людей отримали травми. Найцікавіше те, що після всього що відбулося матч не було скасовано!

³ Лобізм (англ. lobbyist) — скоординована практика обстоювання інтересів чи чинення тиску на законодавців і чиновників неурядовими організаціями, фінансово-промисловими групами чи етнічними спільнотами на користь того або іншого рішення.

⁴ 1995 р. Європейський суд справедливості виніс своє знаменне рішення щодо справи Босмана (бельгійський футболіст, який виступав за клуб «Льєжжє»). По завершенні справи Європейський суд наклав "вето" на обмеження клубами кількості гравців, котрі походять з країн Європейського Союзу і відмінив правило, згідно якого гравець ще протягом 18 місяців після закінчення контракту належав клубові.

⁵ Бельгійська дзюдоїста Дельєж оспорила рішення Федерації дзюдо Бельгії, яка виходячи з діючих національних правових норм, забороняла участь спортсменки в Іграх в Атланті. У 2000 році європейські судді прийняли рішення проти позивача і визнали можливість спортивних організацій керуватися

визначеними організаційними правилами, прийнятими в їхній сфері діяльності, наприклад при відборі спортсменів.

10. Правова база сучасної Олімпійської системи

В 1999 році проблеми, пов'язані з допінгом і корупцією викрили суттєві недоліки статусу і структури МОК. Негативні наслідки цих проблем для іміджу Олімпійського руху, за який платять гроші спонсори і телевізійні компанії, могли б, нехай і не одразу, привести, не дивлячись на внутрішні реформи, до краху організації, яка існує вже більше 100 років і зуміла протягом усього цього часу проводити заходи світового значення, якими є Олімпійські ігри.

Сьогодні спорт, який часто порівнюють з цивілізованою формою війни, ставить своїх лідерів і кращих спортсменів у становище, що схоже на становище генералів і солдатів XIX ст., які приймали участь у війнах без будь яких заборон. Будучи одного разу свідком нелюдської різни в битві під Сольферіно ¹ Анрі Дюнан зі Швейцарії в 1863 році заснував Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) для захисту громадян і військових жертв збройних конфліктів. Своім вчинком він поклав початок міжнародному гуманітарному праву, спрямованому на те, щоб війна стала більш «цивілізованою».

Сьогодні існуючі структури Червоного Хреста і Червоного Півмісяця могли надихнути нову правову базу олімпійської системи. Вони складаються з трьох компонентів, об'єднаних загальними основоположними принципами: МКЧХ, національні товариства, Червоного Хреста і Червоного Півмісяця і міжнародна федерація цих товариств (МФОЧХ і ЧП; заснована 1919 року).

МКЧХ як і МОК є простою асоціацією, яка діє у відповідності зі швейцарським законодавством, але володіє особливими, офіційно дарованими йому повноваженнями, прописаними в Женевських конвенціях і додаткових протоколах. Всі 15-25 членів МКЧХ є громадянинами Швейцарії.

Виходячи із побажання, висловленого в 1981 році на олімпійському Конгресі в Баден-Бадені, МОК вступив у переговори з ООН з метою розробити конвенцію, яка стала б захистом для Олімпійських ігор. Процес був призупинений через побоювання, що країни - члени ООН можуть скористатися цим документом, щоб вимагати структурних змін Олімпійської системи, подібних до тих, до яких закликали соціалістичні країни в 1950-1960-х роках, наприклад призначення членів МОК урядами тих країн, громадянами якої вони є, за принципом – «одна країна – один голос». МОК вирішив задовольнитися обмеженим визнанням, отриманим завдяки послідовним резолюціям про Олімпійське перемир'я і, зокрема, завдяки першій з них, в якій оголошено 1994-й рік на честь сторіччя Комітету Міжнародним роком спорту і Олімпійського ідеалу.

В 1999 році олімпійська система вступила в партнерство з владами різних країн для створення Всесвітнього антидопінгового агентства, яке сьогодні

користується більшим міжнародним визнанням, аніж МОК, завдяки конвенції ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом у спорті, прийнятої у 2005 році.

По великому рахунку, оновлене партнерство між олімпійською системою і органами державної влади можна було представити собі у вигляді «Лозаннських конвенцій», названих так на знак визнання особливої ролі, яку відіграє це швейцарське місто з часів Кубертена. Вказані документи повинні охопити усі основні проблеми олімпійського спорту: корупцію, допінг і насилля. Вони можуть об'єднати вже наявні Етичний і Всесвітній антидопінговий кодекси. Крім того, вони повинні бути тісно пов'язані з МСФ, які не мають еквіваленту в моделі МКЧХ, за виключенням великої кількості неурядових гуманітарних асоціацій. Прикладом повинні послужити дві європейські конвенції: про запобігання насиллю на спортивних заходах і про боротьбу з допінгом, - що визнають додаткову відповідальність органів влади і добровільних спортивних організацій. Їх підписали близько 40 європейських країн.

Як і МКЧХ, МОК відіграє центральну роль у своїй системі, його майбутні члени, однак, не повинні бути громадянами однієї країни, як члени МКЧХ, але можуть походити, наприклад, з країн, які приймали Ігри чи тих, які мають своїх громадян на постах керівників МСФ. Всесвітнє представництво було б гарантовано АНОК, яка об'єднує усі НОКи. Розширені олімпійські конгреси, які відбуваються кожні 8 років, об'єднали б делегатів з МОК, НОК, МСФ і країн – учасниць «Лозаннських конвенцій». З часом, наприклад, бути кандидатами на організацію Ігор чи допускатися до участі в них могли б лише країни, котрі підписали зазначені конвенції. Така широкомасштабна реформа, враховуючи досвід МКЧХ, пішла б на користь Олімпійському руху і краще б задовольняла його потреби, аніж нинішні структури, створені ще в кінці ХІХ ст.

Цікаво знати:

¹ *Битва під Сольферіно (італ. Battaglia de Solferino, нім. Schlacht von Solferino, фр. Bataille de Solferino) - найбільша битва Австро-італо-французької війни 1859 року, яка відбулась 24 червня 1859 року між коаліцією Франції та П'ємонту і Сардинського королівства проти армії Австрійської імперії поблизу Сольферіно в Ломбардії. Військами Франції командував Наполеон III, військами П'ємонта та Сардинії — Віктор Емануїл II, австрійською армією — імператор Франц Йосиф I. Битва закінчилась перемогою франко-італійської коаліції.*

Рекомендована література

Основна:

1. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях. Друге видання. – К.: Олімпійська література, 2011. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.

2. Булатова М.М. Олімпійський рух історія і сучасність : у 2 кн./М.М.Булатова, С.Н.Бубка, В.М.Платонов. – К., 2021.
3. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 1. – К. : Олімпійська література, 2016. – 128 с.
4. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 2. – К. : Олімпійська література, 2017. – 144 с.
5. Енциклопедія Олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонова. – Київ : Олімпійська література, 2005. – 464с. – ISBN 966-7133-71-0.
6. Лекції з дисципліни «Олімпійський спорт» (теми 1-10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/3uTT0sz>
7. Олімпійська Хартія (чинна з 17 липня 2020 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>.
8. Олімпійський рух в Україні : історія і сучасність / С.Н.Бубка, М.М.Булатова, В.М. Єрмолова, О.М.Вацеба та ін.; за заг.ред. С.Н.Бубки і М.М.Булатової. – Київ, 2021. – 304 с.
9. The Olympic Charter. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://olympics.com/ioc/olympic-charter>

Допоміжна:

1. Бріскін Ю. Проблеми реалізації олімпійської освіти в умовах загальноосвітніх навчальних закладів / Юрій Бріскін, Мар'ян Пітин // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 12, т. 1. – С. 13–17.
2. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях / М. М. Булатова. – Київ : Олімпійська література, 2009. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.
3. Нерода Н. В. Другий етап розвитку сучасного олімпійського руху за авторською комплексно-фактологічною періодизацією / Нерода Н. В., Бріскін Ю. А. // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2022. – № 7(2). – С. 296–302. <https://doi.org/10.26693/jmbs07.02.296>
4. Neroda N. Stages Of Development Of The Modern Olympic Movement In Accordance With The Author's Complex-Factual Periodization // Stan, Perspektywy I Rozwój Ratownictwa, Kultury Fizycznej I Sportu W XXI Wieku. – 2022, Bydgoszcz. – p. 199–213. – ISBN 978-83-65507-69-3.
5. The First Stage of Development of the Modern Olympic Movement According to the Author's Complex-factual Periodization / Yevhen Prystupa, Yuriy Briskin, Neonila Neroda, Alina Perederiy, Iryna Svistelnik // The 7th International Conference of the Universitaria Consortium in Physical Education, Sport and Physiotherapy. – Iasi, Romania, 2021. – pp. 427-433.

Інформаційні ресурси інтернет:

1. Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та Зимових Олімпійських ігор.
2. Національний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.noc-ukr.org/>

3. Міжнародний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>

4. Міжнародна Олімпійська Академія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ioa.org.gr/>

5. Олімпійська арена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olimparena.com.ua/>